

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

UDGIVNE AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB

3. RÆKKE. IV. BIND.

REDIGERET AF

VILLADS CHRISTENSEN

I KOMMISSION HOS TILLGES BOGHANDEL
I KØBENHAVN

TRYKT I AARHUS STIFTSBOGTRYKKERI

1904—05

Sognepræst Knud Langs Optegnelser om Vilslev og Hunderup Sogne.

Meddelt af Cand. theol. J. B. Høyer.

Om Forfatteren til nærværende Optegnelser, der var Præst i Vilslev 1744—77, findes selvskrevede Oplysninger i det følgende. Af Dateringerne fremgaar det, at Hovedstykket er skrevet i 1766, Tillæget i 1768, begge Dele efter en af Biskop Bloch i Ribe givne Plan. Manuskriptet findes i Vilslev Præstegaard.

Ved Offentliggørelsen her er enkelte Stykker udeladte, nemlig:

- 1) De Breve, der ere trykte i Terpagers »Ripæ Cimbricæ«, og som saa ofte anføres i det følgende. I Manuskriptet findes de som Regel fuldstændig afskrevne efter Terpager.
- 2) Et Par Afsnit, der tidligere har været trykte, nemlig en Beretning om Sognenes Omannektering (i Kirkehist. Saml. 4, I, 162) og et Stykke om Kvægpesten (i »Fra Ribe Amt« 1903).
- 3) Nogle temmelig vidtløftige Opgørelser af Præsteembedets Indtægter og Byrder, som ikke kan antages at have nogen historisk Interesse, samt enkelte Gentagelser.

Retskrivningen er moderniseret, men ellers er ingen Forandringer i Teksten foretaget. Nogle Rettelser og Tilføjelser er meddelte i Anmærkningerne.

Præsterne i Vilslev.

Om Præsterne før Reformationen her i Vilslev har jeg efter lang Undersøgning udfundet saa meget, at jeg ej alene er kommen i Oplysning om, at den sidste katol-

ske Præst her i Kaldet har været Hr. Johannes Fuoele, men jeg finder tillige i en gammel Tingsvidne her i Præstegaarden, ført 1566, at for ved ham skal have været en Præst i Vilslev Hr. Mourits Worm, som de da levende Folk i Sognet endnu kunde mindes. Samme Hr. Mourits Worm finder jeg et andet Sted ogsaa udtrykkelig anført som Sognepræst til Vilslev under det Navn Moures Gorm Anno 1510 i et Købebreve eller Skøde, som Kirsten Hennikes i Ribe samme Aar har udgivet til Biskop Ivar Munk paa et Hus, Snagdal kaldet, med tilliggende Ejendom, udi hans og fleres Overværelse. Denne Mand maa og uden Tvivl have været den samme Mouritus Orm, som jeg i Dr. Terpagers Ripæ Cimbricæ p. 174 finder at have været residerende Canonicus ved Kapitlet i Ribe og en af de 9 da til Stede værende Canonici residentes, som samtykte og underskrev i Aaret 1518 en af Biskop Ivar Munk forfattet Statutum, i Kraft af hvilken de residerende Canonici i Ribe skulde være berettigede til at dele de saa kaldte Communia bona Capituli imellem sig selv indbyrdes efter deres Alder uden at give de non residentibus noget deraf, hvilke desforuden havde deres saa kaldte bona divisa tillige med de andre. Altsaa findes det troligt, at bemeldte Mourits Worm enten er bleven forflyttet fra Vilslev Præstegaard til dette residerende Kanonikat i Ribe, eller og at han tillige har besiddet begge Dele og holdet en Vicarius i Vilslev efter de Tidens brugelige Maade, ligesom jeg paa den anden Side finder, at en Præst i Vilslev nogen Tid derefter har været Vicarius Capituli i Ribe.

For ved denne sidst bemeldte Mourits Orm, Worm eller Gorm efter disse gamle Tidens variantes lectiones¹⁾ har jeg ingensteds kunnet opdage nogen af de katolske

¹⁾ Forskellige Læsemaader.

Præster, som have været her i Vilslev, undtagen een eneste, som har levet hundrede Aar tilforn, ved Navn Hr. Jens Nielsen, som i Aaret 1411 har bortskænket og skødet en Gaard til Residens for Sakristiets Forstander i Riber Domkirke, hvilken Skøde findes i Riber Kapitels Registerbog og af Hr. Dr. Terpager i hans Ripis Cimbr. p. 217 indføres.

Præsterne fra Reformationens Tid har været følgende:

1. Hr. Johannes Fuoele, hvilken, som forhen meldt er, var den sidste katolske Præst i Vilslev, men changerede Religionen i Reformationens Tid og blev derpaa den første lutherske Præst sammesteds; har uden Tvivl sit Tilnavn af Fuole Sogn i det slesvigske her udi Nærværelsen, hvor han ventelig maa være født, og døde anno 1541.

2. Mag. Claus Giørding, Vicarius Capituli Ripensis, som efter Anseelse maa være født i Giørding Sogn her i Herredet og deraf have sit Tilnavn, var Præst fra Aar 1542 til Aaret 1571, altsaa i 29 Aar. Samme Mag. Claus Giørding finder jeg at have haft en vidtløftig Disput med de tvende Byer Jedsted og halve Hillerup her i Sognet, som ligger paa den søndre Side af Kongeaaen, angaaende Kvægtienden, hvilket kan ses af tvende gamle Tingsvidner, som findes endnu her i Præstegaarden, den første ført anno 1540, altsaa et Aar førend hans Formand døde, hvoraf jeg slutter, at han i nogle Aar maa have forestaaet Embedet som Kapellan eller Adjunctus, — den anden ført anno 1566, hvorudi er bevist, at Vilslev Præst har af Alders Tid nydt Kvægtiende i bemeldte Byer af Kalve, Lam og Grise, nemlig hver 15de Høved, som endnu gives indtil denne Dag, men deles imellem Kirken og Præsten, og er saa meget mere mærkværdigt, siden den anden halve Del af Hillerup By, som hører til Farup Sogn, ikkun giver Kvægtiende til Sognepræsten af Lam

alene, men ej af Kalve eller Grise. Bemeldte Mag. Claus Gjørding har haft en Datter ved Navn Gunder, som har været i Ægteskab med en velfornemme Bondemand navnlig Terkel Eskildsen i Jedsted By her i Sognet, hvilket jeg har udfundet af en stor forslidt Ligsten, som ligger paa Kirkegulvet her i Kirken tæt ved Koret, hvorpaa findes efterfølgende Ord i Randen: »Her under hviler ærlig Mand Terkel Eskeldsen i Iedsted, som døde d. 1. April 1624, og leved i Ægteskab 48 Aar, i hans Alders 90 Aar, hans S. G. H. ¹⁾ item hans Hustru Gunder Terkels, Salig Mester Clauses Daatter i Welslef, som og hensoved i Herren d. 6. Maj 1632 i hendes alders 78 Aar.« Denne Anekdote er for saa vidt mærkværdig, at dette Par Ægtefolk, som har været fødte kort efter Reformationen, især hvad Manden betræffer, har paa 2 Aar nær levet et halvt Seculum i Ægteskab tilsammen, har begge opnaaet en usædvanlig høj Alder og levet i 6 Præsters Tid her i Vilslev, ja deres Descendenter findes efter al Formodning endnu, den Dag i Dag er, i Jedsted By, som i saa mange Generationer har propageret det Navn Terkel og Eskeld fra Fader til Søn, da jeg i gamle Tiendebøger fra forrige Seculo finder de Navne Eskeld Terkelsen og Terkel Eskeldsen immer at have omvekslet med hverandre.

3. Mag. Niels Clausen, født i Vilslev, altsaa ventelig en Søn af sin Formand, om hvilken jeg intet videre har kunnet finde, end at han har været Præst her i Vilslev fra Aaret 1571 indtil Aaret 1594, altsaa i 23 Aar.

4. Hr. Morten Hegelund, født i Ribe, hvor han var en Søn af den da værende Borgmester Peder Mortensen Hegelund, blev anno 1594 kaldet til at være Præst i Vilslev, og som Bispestolen i Ribe samme Tid var ledig

¹⁾ ∴: hans Sjæl Gud haver.

ved Biskopens M. Johannis Lagonii¹⁾ Død, som skete d. 16. Aug. e. a., blev han ordineret sidst i Aaret udi Odense i Fyen af den da værende Biskop M. Jacob Mathiæ og efter at have været Præst alene i 12 Aar døde d. 15. Sept. 1606.

5. Hr. Daniel Hansen fra Ribe, hvis udførlige Levnedbeskrivelse jeg har fundet i Dr. Terpagers Ripæ Cimbr. p. 621. Han var Præst i 12 Aar indtil Aaret 1618.

6. Hr. Peder Pors, født i Ribe, om hvis Forældre og Levnedbeskrivelse jeg ingen tilforladelig Oplysning har kunnet erholde, maa altsaa tage min Tilflugt til Gisninger og finder, at han enten har været en Søn af en ved Navn Lambert Pors i Ribe, som desuden havde en anden Søn ved Navn Lauritz Pors, hvilken blev født 1610, holdt til Bogen og siden Præst, eller og en Søn af Mag. Matthias Pors²⁾, som var Rektor i Ribe fra 1585 til 1590, uden Tvivl den samme, som siden blev Præst til Domkirken ibidem og levede indtil 1616, boede i en Ejendoms Gaard paa Torvet, som efter ham fik det Navn Porsborg, hvilket den siden har beholdt indtil denne Dag, og nu bebos af Amtsforvalteren Hr. Krigsraad Christensen. Ligeledes slutter jeg mig til, at bemeldte Peder Pors har været den samme, som Dr. Terpager melder om i hans Ripæ Cimbr. i det Kapitel om Riber Bys berømmelige Mænd p. 637, der har været Auctor til en Disputats de principiis rerum naturalium, trykt til Franeker i Frisland, in Quarto, siden jeg ikke finder andre studerende Personer af dette Navn i denne hans Katalog uden den samme alene. Hans Descendenter have været her i Vilslev indtil Begyndelsen af dette Seculo, som siden skal vises, og findes uden Tvivl den Dag i Dag i Ribe, hvor det

1) ∴ Hans Laugesen.

2) Denne Formodning stemmer med Wibergs Præstehistorie.

Navn Pors ej endnu aldeles er uddød. Han var Præst her i Kaldet fra Anno 1618 indtil Aar 1646, altsaa udi 28 Aar.

7. Mag. Anders Laugesen Vedel eller Vellejus, ligeledes født i Ribe, hvor han var en Søn af Hr. Lange Vellejus, Sognepræst ved St. Catharinæ Kirke sammesteds, altsaa en Sønesøn af den lærde og berømmelige Mag. Andreas Severini Vellejus¹⁾, først Hofprædikant hos Kong Friderich den 2den, siden Canonicus ved Domkirken i Ribe og Historiographus Regni Daniæ. Bemeldte Mag. Anders Vellejus blev i Aaret 1624 Konrektor ved Riber latinske Skole, 6 Aar før Faderens Død, og var den allerførste Konrektor ved bemeldte Skole, hvilket Embede han forestod i 3 Aar indtil 1645, da han blev Præst i Vilslev. Han havde 6 Brødre, alle lærde Mænd, nemlig: 1. Mag. Johannes Vellejus, siden Præst til Anst og Gjesten samt Provst over Anst Herred. 2. Mag. Severinus, blev siden Præst i Rabsted ved Tunder anno 1670, døde 1681 d. 2. Maj. 3. Hr. Johannes Vellejus, som blev Præst i Nustrup. 4. Hr. Bernhardus Vellejus blev Kapellan ved Domkirken i Ribe. 5. Hr. Ægidius Vellejus, Præst i Brøns. 6. Georgius Vellejus, Studiosus.

Bemeldte Hr. Anders Vellejus har uden Tvivl været den, som har bygt Stuehuset her i Præstegaarden, hvor det Aarstal 1652²⁾ findes indhugget over Dørtærskelen ud til Haven; har og vist sin Nidkærhed i at konservere Præstegaardens tilliggende Jorde fra andres fornærmelige Indgreb, som kan ses af en i Hænde havende Synsforretning, ført efter hans Begæring i Aaret 1657. Han var Præst her i Vilslev fra Aar 1646 til Aaret 1660, altsaa i 14 Aar. Efter ham kom

¹⁾ Anders Sørensen Vedel.

²⁾ Skal være 1656. Aarstallet findes endnu over Døren til Forpagterboligen.

8. Hr. Christen Olesen Lønne, som efter sin egenhændige Beretning i en gammel Kirkebog, den ældste af det Slags, som forefindes her i Præstegaarden, sang sin første Messe her i Vilslev Kirke d. 25. Martii 1660. I hans Tid indfaldt den Forandring her ved Kaldet, at Hunderup Sogn, som ligger hen imod en liden halv Mil herfra til Nord, blev annekteret til Vilslev.¹⁾ Angaaende bemeldte Hr. Lønnes Familie, da finder jeg, at han har haft en Broder ved Navn Jacob Lønne, som har været Student og paa nogen Tid opholdt sig i hans Hus, er og siden bleven Præst, i hvilken Kvalitet han har staaet Fadder i Vilslev Kirke 1670.²⁾ Item har han haft 3de Søstre hos sig, nemlig Anna, Karen og Birgitte Olafs Daatter, hvilken sidste er siden kommen til at bo i Varde. Hans Hustrus Navn har været Zidzel Peders Daatter, med hvilken jeg finder, at han her i Vilslev har avlet 6 Børn: 1. en Søn Peder, født d. 28. Apr. 1661, døbt af Hr. Anders i Farup. 2. en Søn Oluf, født d. 10. Juni 1662, er siden død i Novbr. samme Aar og Ligprædiken holdt over ham af Hr. Anders i Farup. 3. en Søn Anders, født d. 28. Juli 1663. 4. en Datter Kirsten, født d. 28. Maj 1665, døbt af Hr. Anders i Farup. 5. en Søn Oluf, født d. 9. Aug. 1667, døbt af ofte bemeldte Hr. Anders i Farup. 6. en Datter Bodil, født d. 25. Sept. 1670, døbt af Hr. Povel i Hunderup.

Forbemeldte Hr. Christen Lønne staaer alene anført som Præst her i Kaldet fra 1660 til 1676, en Tid af 16 Aar, men jeg har siden udfundet, at han skal have levet indtil 1679 og i de 3 sidste Aar haft Hr. Hans Friis til Kapellan, som derefter blev hans Successor og virkelig Sognepræst anno 1679.

¹⁾ Se nærmere herom Kirkehist. Saml. 4, I, 162 f.

²⁾ Jacob Olsen Lønne var Kapellan i Skærbæk 1668—95.

Hans Enke Zidzel Peders Daatter har alene levet et Aars Tid efter ham og findes at være død her i Vilslev anno 1680 samt begravet i Vilslev Kirke d. 24. Sept., i hendes Alders 49 Aar, under det Navn Zidzel Peders Daatter Pors, hvoraf jeg slutter, at hun efter al Anseelse maa have været af Hr. Peder Porses Familie, som var den næstsidste Præst her i Kaldet forved Hr. Christen Lønne, og som rimeligt er, hans egen Datter, siden hun er kommen til Verden 1632, altsaa født 14 Aar efter at bemeldte Hr. Peder Pors kom til Vilslev Kald i Aaret 1618, var kun 14 Aar gammel, da han døde i Aaret 1646, og atter 14 Aar efter Hr. Peder Porses Død, i hvilken korte Mellemtid Mag. Anders Laugesen var Præst her ved Stedet, er kommen i Ægteskab med hans Successor Hr. Chr. Lønne, hvilket Ægteskab varede i 19 Aar. — Jeg finder ellers et andet Fruentimmer ved Navn Anna Pors, som 1662 og i nogle efterfølgende Aaringer har været her i Vilslev, som muligt maa have været en Søster af ofte bemeldte Hr. Christen Lønnes Kærest og er siden død og begravet i Vilslev 1703 Dom. 10. p. Trin.¹⁾ At hun har været gift, kan sluttes af de Ord, som staar i Kirkebogen: »A^o 1703 Dom. 10 p. Trin. blev begravet hæderlige Matrone Anna Peders Daatter Pors af Vilslef Bye anno ætatis 62«; var altsaa født 1641 og følgelig 9 Aar efter hendes Søster Zidzel Pors.

9. Hr. Hans Mortensen Friis, født i Ribe 1651 d. 21. Maj; hans Fader var Borgmester Morten Lassen Hillerup, hans Moder Ingerborg Christens Daatter²⁾, en Datter af Hr. Mag. Christen Friis, Lektor ibidem, efter hvilken han saa vel som hans øvrige Søskende maa have faaet det Tilnavn Friis i Steden for Hillerup efter Faderen

¹⁾ 10. Søndag efter Trinitatis.

²⁾ Wiberg kalder hende urigtigt Ingeborg Andersdatter.

selv. Han gik i Riber Skole, hvorfra han deponerede 1670 i sin Alders 19 Aar, tog Attestats imod Aaret 1672, blev kaldet 1675 d. 22. April til Vilslev og Hunderup og ordineret 1676 Dom. Quasimodo Gen. af Biskop Dr. Kragelund; blev 1694 beskikket til Provst over Giørding Herred og dertil indsat i Varde Landemode af Biskop og Dr. A. Anchersen d. 24. Okt. og siden 1699 tillige Provst over Malt Herred, kom i Ægteskab 1673 paa Mikkelsdag med Else Baggesdatter, en Datter af Bagge Laursen, for- dum Raadmand i Aalborg, med hvilken han i 35 Aars Ægteskab avlede 17 Børn. Samme hans Hustru over- levede ham siden i 8 Aar og blev efter Mandens Død her i Præstegaarden hos sin Datter Else Friis, som kom i Ægteskab med hans Successor Hr. Christen Barckman indtil hendes Død anno 1716, og har jeg fundet en Af- skrift af den Inskription, som blev gjort paa Pladen af hendes Ligkiste, af følgende Indhold: »Det dødelige, den udødelige Sjæl har efterladt sig, af dydbaarne og Gud elskende Matrone, nu Salig hos Gud Else Bagges Daatter, fød i Kiøbenhavn 8 Dage for Mikkelsdag 1657, opfød fra 3. Aar udi Ribe indtil 16. hos sin Mormoder Ide Grefve, Raadmand og Tolder Sal. Hr. Casten Olufsens, kom i Ægteskab med Velærv. og Højlærde Hr. Hans Mort. Friis 1673, med hvem hun udi 35 Aars kiærlige Om- gængelse var Moder til 17 Børn, 12 Sønner og 5 Døttre, en ret Enke i 8 Aar og 4 Dage, hensov efter 59 Aars Liv d. 14. Maji 1716, venter en ærefuld Opstandelse, her nu Huilen.« Af dette Epigramma kan ses, at Hr. Hans Friis maa have været 3 Aar gift, førend han kom her til Vilslev, thi han, som kom i Ægteskab 1673, kom ej til Brødet førend 1676, ja jeg finder et andet Sted under hans egen Haand, at han samme Tid alene til- traadte Embedet som Kapellan og først 3 Aar derefter 1679, da hans Antecessor ved Døden afgik, blev virkelig

Sognepræst her ved Stedet. Bemeldte Hr. Hans Friis har haft en Broder Lauritz Friis, Byfoged i Ribe, nok en Broder Christen Friis, Præst til Torstrup og Horne Menigheder og Provst over Øster Herred her i Stiftet, hvilken sidste døde 1695. Om flere Søskende vides ingen tilforladelig Efterretning. Af hans Børn maa nogle være fødte, førend han kom her til Vilslev, andre dødfødte eller forsømte at anføres her i Kirkebogen, hvor jeg alene finder, at ham blev født 1. en Søn Bagge, anno 1683¹⁾, 2. en Søn Hans anno 1686, som siden blev Præst til Grimstrup og Aarre Sogne i Skads Herred, 3. en Søn Marturin anno 1687, som blev verdslig og var siden Foged paa Steensgaard i Fyen, 4. en Søn Christen anno 1688, 5. en Søn Lauritz 1692²⁾, 6. en Søn Casten 1693, som siden blev Præst til Astrup, Rostrup og Stor-Arden samt Provst over Hindsted Herred udi Viborg Stift og er først for nogle faa Aar siden ved Døden afgangen, 7. en Søn Mathias 1695, 8. en Søn Friderich 1696, som døde i sin Barn-dom, 12 Aar gammel, 9. en Datter Cæcilie 1698, 10. en Søn Friderich 1700. Foruden disse 10 Børn, som alene i Kirkebogen findes anførte, vides saa meget, at han har haft en Datter Cicilia, som 1696 kom i Ægteskab med Rasmus Hansen Roager udi Skive, hvis Bryllup stod i Vilslev Præstegaard d. 10. Juni; nok en Datter Ingeborg, som skal have været den ældste og kom i Ægteskab med Hr. Iver Gregersen, Sognepræst til Aastrup og Starup her i Gjørding Herred, og havde Bryllup d. 29. Novb. 1699. Ligeledes en Datter Ide, som siden kom i Ægteskab med Jens Lafrensen paa Alsbroe i Hunderup Sogn og døde anno 1756 i sin Alders 76 Aar. Iligemaade en Datter Else, som kom i Ægteskab med hans Successor

¹⁾ Blev Præst i Ulkebøl.

²⁾ Blev Præst i Ørre og Sinding.

Hr. Christen Barckman og døde 1742 i December Maaned.¹⁾ Anno 1708 døde ofte bemeldte Hr. Hans Friis og blev begravet d. 2. Maj i sin Alders 57 Aar, efter at han havde været Præst i Kaldet udi 32 Aar.

10. Hr. Christen Barckman født i Ribe, hvor hans Fader velfornemmø Antonius Barckman var Borger. Han blev kaldet til Præst i Vilslev anno 1708, kom derpaa i Ægteskab med sin Formands Datter Else Friis, med hvilken han avlede 4 Børn, nemlig 1. en Søn Friderich, født 1710, 2. en Datter Edel Sophie, født 1712, hvilke begge ere ved Døden afgangne, 3. en Søn Antonius, født 1714, som for nærværende Tid er Degn for Alslev og Hostrup Menigheder i Skads Herred, 4. en Datter Johanna Elisabeth, født 1717, som kom i Ægteskab med Hr. Lars Gram, da Sognepræst ved Rosenholm i Aarhus Stift, hvis Bryllup blev celebreret her i Vilslev d. 24. Sept. 1733. Han havde i Aaret 1725 den Vanheld, at et stort Hus her i Præstegaarden, bestaaende af 16 Fag godt Bindingsværk ved en ekstraordinær paakommende Orkan og Hvirvelvind i eet Moment blev kastet over Ende, ved hvilken Hændelse dette var især mærkværdigt, at hverken noget andet Hus i Gaarden eller hele Byen samme Tid tog Skade, ej heller noget af hans egne Kreaturer, som befandt sig udi samme sønderlagne Hus, men befandtes alle levende og uskadte under Ruinen. Imidlertid kan man slutte, at der maa have været nogle ilde-sindede Mennesker paa samme Tid, som derover har haft en Slags Glæde og ligesom opstillet nogle besynderlige Kritiker, efterdi Hr. Christen Barckman i en fast utrolig Gesvindighed lod Huset igen opbygge langt bedre end som tilforn og paa den østre Ende deraf lod i Muren

1) Desuden nævner Wiberg en Søn Morten, der blev Præst i Torstrup og Horne.

indsætte en firkantet Kvadersten ¹⁾, hvorudi de Ord paa Rim findes indhugne:

Jeg blev paa Jorden i en Hast
lagt ned og sønderreven,
ved denne Hvirvelvind kuldkast,
Gud til mig havde dreven.

Men Gud, som kastede mig om,
har givet Held og Lykke;
jeg opbyggt staar for Verdens Dom
mod mangens spotske Tykke.

Jeg staar dog her. mens Gud han vil;
du, som det kan fortryde,
bed trolig Gud, se selv og til,
du ej mit Fald skal nyde.

d. 30. April 1725.

Bemeldte Hr. Christen Barckman har haft en Broder Hr. Herman Barckman, Præst ved Broholm i Fyen ²⁾, som for nogle faa Aar siden er død. En Søster, Anna Else Barckman, død ugift her i Vilslev anno 1762, 88 Aar gammel, en Broder Gabriel Barckman, Underofficer ved Landfolket, som er død for nogle Aar siden. En Broder Anders Barckman, som i mange Aar skal have opholdt sig i Spanien og Portugal og endelig opholdt sig til sidst her i Præstegaarden i 12 Aar, indtil han endelig døde 1738, 65 Aar gammel. I Anledning af denne Persons besynderlige Fata og øvrige Karakter har hans efterlevende Broder Hr. Barckman efter hans særdeles *gout* ladet forfærdige et Gravtræ over ham paa Vilslev Kirkegaard, som er udhuggen i en død Mands Lignelse, der ligger klædt som et Lig med en Bog i Hænderne, hvorudi

¹⁾ Denne findes endnu paa sin oprindelige Plads.

²⁾ I Gudbjerg.

staar paa Latin de Ord af Jobs Bog: »Ego novi Redemptorem« etc., hvilket Gravtræ formedelst sin ekstraordinære Skikkelse har tildraget sig utallige Tilskueres Øjne. Da han imod Begyndelsen af Aaret 1743 mistede sin Hustru ved Døden, resolverede han til at nedlægge Embedet og afstod sit Kald til sin Svigersøn Hr. Lars Gram, flyttede derpaa i Aaret 1745 til en Ejendoms Gaard, Sønder Riis kaldet, i Guldager Sogn ved Hietting¹⁾, hvor han endelig døde i Slutningen af Aaret 1746, efter at han havde været Præst i 34 Aar foruden de 4 Aar, han siden levede som Pastor emeritus, altsaa den ældste Præst i Embedet siden Reformationens Tid her i Vilslev.

11. Hr. Lauritz Gram, en Halvbroder af salig Hr. Etatsraad og Professor Gram i København, var først Subrektor ved Riber Skole i 10 Aar, blev derpaa af hans Ekscellence Hr. Gehejmeraad Iver Rosenkrantz i Aaret 1733 kaldet til Sognepræst for Hornslet ved Rosenholm i Aarhus Stift, siden efter 10 Aars Forløb forflyttet her til Vilslev og Hunderup, hvor han ikke var Præst længere end paa et Aars Tid, men blev i Aaret 1744 forflyttet til Emmelev, derfra igen til Sorø Sognekald i Sælland, hvor han tillige blev Professor theol., og endelig til Stege paa Møen, hvor han endnu er Sognepræst.

12. Knud Lang, som pro tempore er uværdig Sjælesørger for Vilslev og Hunderup Menigheder, er født anno 1718 i Dejberg Præstegaard ved Ringkøbing udi Nørrejylland. Hans Fader var Hr. Jørgen Lang, Sognepræst for Dejberg og Herning²⁾ Menigheder i Riber Stift, Lundenæs Amt, Bølling Herred, som efter 37 Aars Arbejde i Guds Vingaard afgik ved Døden i Aug. Maaned 1754. Hans Farfader, hvis Navn han bærer, var kgl.

¹⁾ Hjerting.

²⁾ d. e. Hanning.

Majst.s Byfoged i Lemvig og Herredsfoged i Skodborg Herred, som døde mod Slutningen af forrige Seculo, en Mand i sin Tid saa navnkundig af sin Kapacitet samt mærkværdige Handlinger og Hændelser, at hans Hukommelse endnu er i frisk Minde og sildig skal uddø. Hans Moder Sophie Poulsdatter Stauning, en Datter af Hr. Poul Pedersen, fordum Præst i Stauning og Provst over Bølling Herred, lever endnu 70 Aar gammel og har til Datum tilbragt sin Enkestand i Ribe, hvor hun nedsatte sig i Aaret 1755. Han er den ældste af 8 Søskende, nemlig 3 Sønner og 5 Døtre, hvoraf allerede 5 ved Døden ere afgangne, nemlig hans tvende Brødre, den første ved Navn Poul Lang, født 1720, som døde i Riber Skole, hvor han var Discipel i Mesterlektien anno 1746; den anden Niels Lang, født 1735, som var samme Aar, da hans ældste Broder Knud Lang blev Student, blev efter privat Information dimitteret til Akademiet af bemeldte sin ældste Broder selv i Aaret 1751 og efter sin fuldbragte Cursum Academicum døde som Hovmester paa Bramminge anno 1757 i hans haabefulde Ungdoms bedste Flor; nok trende Søstre, hvoraf de tvende ere døde i ugift Stand, den tredie var i Ægteskab med Hr. Peder Thun i Hiortlund; har altsaa for nærværende Tid alene 3 Søstre tilbage, 1. Else Kirstine Lang, gift 1740 med Hr. Regimentsskriver og Forvalter Andreas Lang paa Rosenvold; 2. Anna Lang, gift 1755 med Fr. Gotfried Grøn, privilegeret Farver udi Holstebro og Lemvig, men er i dette Aar bleven Enke; 3. Anna Margarethe Lang, ugift. Efter nogle Aars privat Information hos hans Faders gamle Degn Peder Winther, en ret hæderlig og vel-lærd Mand, født i Janderup Præstegaard og en Broder til den bekendte P. Winther, Præst i Sælland¹⁾, som for

¹⁾ Haarslev og Tingjellinge.

mange Aar siden har ladet en Grammat. hebr. lingvæ udgaa i Trykken, kom han i Aaret 1732 til Riber Skole som den første af bemeldte sin gamle tro Lærers Disciple, hvorefter siden fulgte mange flere fra hans liden private Skole, som alle lykkedes saa vel, at de samtlige ere komne i gejstlige Embeder og for største Delen blevne Præster hist og her i Riget, hvorover den brave Mag. Christian Falster, da Rektor Scolæ Ripensis, fattede en saa stor Consideration for denne gamle Mand, at han adskillige Gange offentlig i Skolen talte om ham med Berømmelse og kaldte ham sin Kollega og tro Medarbejder.

Efter tre Aars Forløb blev han dimitteret til Akademiet anno 1735, tog Eksamen filosoficum 1736 og Attestats 1739 under Professorerne Steenbuk og Reuss. I Begyndelsen af Aaret 1738 blev han Kollega ved Riber Skoles første Lektie, hvorfra han siden i en Tid af 6 Aar avancerede til 4. Lektie, indtil han endelig i Martio 1744 blev kaldet af højædle og velbr. Hr. Oberstløjtnant Christopher Friderich v. Gersdorf paa Kærgaard til at være Sognepræst for Vilslev og Hunderup Menigheder og efter derpaa indhentet kgl. Konfirmation blev ordineret næste Dagen for Kristi Himmelfartsdag af hans Højerværdighed Biskopen Hr. Hans Adolph Brorson og derpaa indsat i Embedet næste Dom. Exaudi af den gamle Mag. Laurits Lund, Provst i Gjørding Herred. Kom i Novbr. Maaned derefter i Ægteskab med Anna Maria Henrichsen, Datter af Sr. Niels Henrichsen til Sværupgaard i Fyen, hvilket Ægteskab Gud har velsignet med 4 Sønner og 1 Datter, hvilken sidste ved Døden igen er afgangen 1½ Aar gammel, i Aaret 1756.

Angaaende Kirkerne.

Vilslev Kirke har i gamle Dage været kaldet Nicolaj Kirke, som kan ses af foranførte Hr. Jens Nielsens Gavebrev, dateret anno 1411, har en temmelig anselig Bygning, om hvis Ælde ikke haves nogen Efterretning, hvorved dette findes mærkværdigt, at Taarnet staar bygt, tvært imod den sædvanlige Maade andensteds, ved den østre Ende af Kirken paa den nørre Side til et Kendetegn, at denne Kirke er den yderste udi Nørrejyllands vestre Kant, ligesom Taarnet ved den paa søndre Siden af Kongeaaen næst herved beliggende Farup Kirke i det saa kaldte Tørring Len udi det slesvigske staar paa den søndre Side af Kirken sammesteds, til Tegn, at denne Kirke er den første fra Norden af i Sønderjylland. Formodentlig haver denne vores Nicolai Kirke her i Vilslev ligesom andre, der haver faaet samme Helgen til Patron, sit Navn af Nicolaus, Biskop i Lycien, som led Forfølgelse og Fængsel under den sidste hedenske Kejser Diocletian, men siden igen blev sat paa fri Fod af den første kristne Kejser, Konstantino Magno, og endelig efter sin Død kanoniseret af Pave Eugenio d. 4. Muligt at Overtroen i Pavedømmets Tid har choiseret ham frem for andre til Skytshelgen for Kirken og Sognet, efterdi han gemenlig holdes for at være Patronus Nautarum¹⁾ og altsaa efter deres Tanker kunde være nyttigst for dem, som boede ved Søkanten og vel til Dels i gamle Dage har næret sig af Søen. Saa meget er i det mindste vist, at man højlig her i Sognet havde en god Formur nødvendig for at hindre og tilbageholde Havets voldsomme Magt, som i Mangel af Sødige bortriver aarlig af vor Grund, kommer os altid nærmere og nærmere og ofte ved stærke Storm-

¹⁾ De søfarendes Beskytter.

vinde af Sydvest og deraf paakommende Vandflod formedelst Sognets nedrige Lage anretter stor Skade paa Mark og Eng. Man finder derfor her i Kirken ved Kordøren det Aarstal 1634 indhugget i Panelværket ungefær $2\frac{1}{2}$ Alen over Gulvet til en evig Amindelse af den i Historien bekendte store Vandflod, som skete samme Aar om Natten imellem d. 11. og 12. Okt., hvorved næsten hele Nordstrand gik under, hvilken samme Tid opsteg saa højt her i Kirken, som dog staar paa et af de højeste Steder midt i Byen, at Vandets Overflade naaede til det Sted, hvor bemeldte Aarstal findes indhugget, hvorfor ogsaa nogle Gaarde her i Byen af samme Flod bleve bortskyllede, som siden paa andre højere Steder igen ere blevne opbygte.

Vilslev Kirke er indentil af ordinær Skikkelse, har en Sakristi udi Taarnet ved den nørre Side af Koret, et Pulpitur tvært over Kirken, bygt anno 1599, i den vestre Ende, er beklædt med Panelværk paa Siderne af 4 til 5 Alens Højde; har en moderne Altertavle, som dertil er skænket i forrige Seculo fra Hunderup Kirke. Paa Alterklædet, som er af sort Fløjel, ligesom Messehagelen selv, med Guld og Sølv broderet, staar det Aarstal 1724 samt de Bogstaver: Hr. F. G. Fr. E. M. K. tilligemed de Gersdorfers Vaaben, som og tillige findes paa Kalken, efterdi salig Gehejmeraad og Generalløjtenant Friderich Gersdorf tillige med sin Frue Edel Margrethe Krag, som boede paa Kærgaard i Annekssognet Hunderup og var Patron til Kirken, har givet dette alt til Vilslev Kirke saa vel som Altertavlen selv, hvilken sidste forhen havde staaet i Hunderup Kirke, hvorfra den af Gaardens forrige Ejer, Hr Erik Krag, blev udtagen og omvekslet med en anden og nyere, forfærdiget i København.

I Koret findes Daaben paa den søndre Side henimod Alteret, af udhuggen Kampesten, hvorom er en gammel

Tradition, at den kan konservere Vandet bestandig uden al Forraadnelse; saa meget er i det mindste vist, som jeg ved af egen Erfaring, at Vandet temmelig længe derudi kan holde sig uden at lide kendelig Forandring paa Syn eller Smag, og har jeg i min Tid ikke villet lade det ankomme paa videre Forsøg for ej at vove for meget, men efter nogen Tids Forløb ladet det gamle Vand immer omveksle med frisk Vand. I Taarnet er kuns een Klokke, hvorpaa findes ingen Inskription uden Aarstallet alene, som viser, at den er støbt midt i 16. Seculo. I forrige Tider har tillige hængt en liden Klokke i Koret, som kan ses af det tilbageværende Træværk, som endnu sidder paa samme Sted, hvor Klokken har hængt, som rimeligt har været brugt til at ringe i Prædikestolen med, men nu ikke mere findes eller vides hvor samme er af bleven.

Hunderup Kirke i Annekssognet haver ikke, saa vidt man ved, noget særdeles Navn af en vis Helgen, ligesom Vilslev Kirke, ej heller haves nogen Efterretning om dens Alder. Skikkelsen er ordinær med Taarn paa den vestre Ende og en saa kaldet Lavkirke, hvor Koret er, ved den østre, hvilken sidste dog er usædvanlig lang og har i 16. Seculo faaet en Tilsætning af nogle Fag i Anledning af et kostbart Monument, som er posteret paa Gulvet foran og midt i Koret og indtager et temmeligt Rum. Samme ligner en Paradebænk eller Castrum doloris, som er 4 Alen lang, 3 Alen bred og $1\frac{1}{2}$ Alen høj fra Gulvet af, hvis Overflade er af sort Marmor, Siderne af rødbrunt Marmor med de 4 Evangelister smukt udhugne af hvid Alabast, hvor ovenpaa ligger udi fuld Corpus ved Siden af hverandre Hr. Niels Lange og hans Frue Abel Skelsdatter udi hvid Alabast, Manden i fuld Harniskdragt efter sine Tidens Maade, Fruen i en Slags Nonnedragt med en Bog udi Haanden og en Hund under Fødderne, hvis Inskriptioner nedenfor skal anføres paa sit rette Sted.

Kirkens Ornamenter ere for Resten sædvanlige, i Henseende til Prædikestolen, som er af Bildthugger Arbejde, blaamalet med Forgylдинг, hvorpaa findes de Gersdorfers og Kragers Vaaben med Aarstal 1700, item Altertavlen, som er af samme Arbejde og Ælde, samt Altertøjet, som til daglig Brug bestaar af rødtblommet Fløjl og paa de store Højtider af sort Fløjl¹⁾, rigt med Sølv broderet, ligesom ogsaa Kalken og Disken, begge af Sølv, indentil forgylde, saa vel her som i Vilslev Kirke, — altsammen skænket til begge Steder af Hr. Generalløjtnant Friderich v. Gersdorf i Begyndelsen af dette Seculo. Kirken haver for nærværende Tid ligesom Vilslev Kirke ikkun een Klokke, støbt i Hamborg af Dirich Borstelman Aar 1599.

Hvad Hunderup Kirke angaar, da er til en Begravelses Vedligeholdelse sammesteds i den vestre Ende af Kirken, hvor Taarnet er, ved en konfirmeret Donation af Hr. Gehejmerraad og Generalløjtnant Friderich v. Gersdorf henlagt noget Strøgods, Kærgaard tilhørende, udi Holsted Sogn, nemlig et Sted i Holsted By og 4 Steder i Nørre Lintrup By, og endskønt samme Donations Dokument og Konfirmationen derpaa, al Eftersøgning uagtet, ikke for nærværende Tid har været paa Gaarden at finde, saa giver Jordebogen dog Oplysning derom med følgende Ord: »Foranførte 5 Mænd i Holsted Sogn deres Landgilde og Frihedspenge, der i alt beløber sig til 12 Rigsdaler 6 Skilling, er henlagt til Begravelsen i Hunderup Kirkes Taarn dens Vedligeholdelse«. Døren for denne Begravelse er af udskaaet Arbejde i Eg, saa sirlig gjort, at adskillige Bildthuggere selv har admireret den. Udi samme Begravelse er indsat ovenpaa Jorden Hr. Friderich von Gersdorf, Generalløjtnant, Gehejmerraad og Ridder,

¹⁾ Mange Steder brugtes i Kirkens »Tempora clausa«, Advent og Faste, Altertøj af sort Farve.

Herre til Kærgaard og Bramstrup i Fyn, født i Norge 1651 d. 11. Januarii¹⁾, død 1724 d. 6. Maji; hans Fader var Hr. Christopher Friderich von Gersdorf til Ober Sitz i Sachsen, som var Oberst og havde et Regiment i Norge. Moderen Dorothea Gedde. Hos ham ligger sammesteds begge hans afdøde Fruer: den 1ste Ide Sophie Juel, Friherreinde til Juellinge, født paa Valbygaard i Sælland, Hr. Jens Juels og Fru Vibeke Skeels Datter, som døde d. 17. Januarii 1685 i København. Den 2den Frue, Edel Margrethe Krag, Hr. Erik Krags Datter, hvorom videre siden skal meldes, født d. 13. April 1665, død her paa Kærgaard 1739 d. 17. Marts i hendes Alders 76 Aar.²⁾ Ovenover bemeldte Begravelse er en Hvælving i Taarnet, hvorpaa, da det der liggende Sand og Grus i Begyndelsen af dette Seculo blev nedryddet, fandtes en gammel hel Benrad af et dødt Menneske neden under, som ingen vidste hvorledes didhen kunde være kommen. Da jeg nu ved Anledning af bemeldte Legato har beskrevet Begravelsen i Kirketaarnet og deres Lig, som der ere hensatte, maa jeg ved samme Lejlighed ogsaa melde noget om en anden muret aaben Begravelse under Jorden i samme Hunderup Kirke, tæt op imod Alteret, hvortil er Nedgang med Trappetrin ved Prædikestolen, og hvorudi allerførst er nedsat Hr. Oberstløjtnant Christopher Friderich v. Gersdorf, Herre til Kærgaard, født paa Bramstrup i Fyn 1699 d. 19. Novbr. af Faderen Hr. Gehejmraad og Generalløjtnant Friderich v. Gersdorf og Moderen Fru Edel Margrethe Krag, død her paa Kærgaard d. 1. Maj 1748. I samme Begravelse ligger ogsaa højædle og velb. Fru Hedevig Eleonora Juel, Friherreinde til Juellinge, Hr. Baron Friderich Krag til Steensballe, kgl. Majts. Envoje ekstraord.

¹⁾ I Biogr. Leksikon angives hans Fødselsdag til d. 11. April.

²⁾ I Biogr. Leksikon kaldes hun Else M. K., f. 1663, død 1735.

i Holland, hans afdøde Frue, født i Stockholm d. 22. Novbr. 1662, hvis Fader var Hr. Jens Juel, Friherre til Juelinge, Herre til Voergaard, Ridder af Elefanten, kgl. Majts. Gehejmeetats- og Kancelliraad og Assessor udi Højesteret. Moderen Fru Vibeke Skeels, Friherreinde til Juelinge, altsaa Søster til foromtalte Hr. Generalløjt. Fr. v. Gersdorfs første Frue, Ide Sophie Juel, ligesom hendes Mand Hr. Friderich Krag igen var Broder til samme Hr. Generalløjt.s sidste Frue Edel Margrethe Krag. Bemeldte Fru Hedevig Eleonora Juel døde i Barselseng til Haag i Nederlandene d. 24. Sept. 1685, efter at hun havde levet i 22 Aar, 9 Maaneder og 13 Dage og været i Ægteskab 1 Aar og 9 Maaneder; hun efterlod en Datter, navnlig Janne Vibeke Krag. NB. Bemeldte Fru Hedevig Eleonore Juels Navn finder jeg vel anført i de Juelers Slægtelinie, udgiven af Mag. Oluf Bang, men kaldes Helvig. Han siger tillige, at Faderen Hr. Jens Juel kom som Envojt ekstraord. til Sverrig 1674 d. 8. Marts, men da et authentique Bevis, som her findes ved Kærgaard, melder, at bemeldte hans Datter er født i Stockholm 1662, maa Hr. Jens Juel følgelig en Gang tilforn have været i Sverrig tillige med sin Frue. Iblandt adskillige Gaarde, som samme Bang anfører ham at have ejet, findes heller ikke Voergaard, som dog her udtrykkelig ommeldes.

Næst ved denne Kiste staar en anden med Læderbetræk og Messingbeslag, men uden Vaaben og Inskription, saa at der ikke vides noget tilforladeligt om den afdødes Person; imidlertid har salig Fru Gehejmeraadinde Edel Margr. Krag i hendes levende Live berettet, at det var en Adelsmand, som omkom i et Slag i Tyskland og havde været forlovet med hendes Moster. Dette er ellers derved mærkelig, at Kisten er aaben, og det døde Legeme ligger derudi ganske ufortæret som en ægyptisk Mumie

og har været nedlagt i en Slags Urter, som nu fast ser ud som Humle. ¹⁾

Nok findes endnu den 3die Begravelse i Hunderup Kirke, som er over 200 Aar gammel og har i vore Tider været ganske ubekendt, indtil den Anno 1749 blev opdaget ved en Hændelse, da Kirkegulvet nedsank med eet dybt i Grunden op imod Koret, ved hvis Reparation man fandt en liden firkantet hvælvet Begravelse under Jorden, hvis Munding i den vestre Ende var alene tillukt med en Halvstensmur, som ved Tidens Længde havde ladet sig indtrykke af Jorden udenfor, hvor en Ligsten ligger over et Par Ægtefolk af Mulvad, en Gaard i Sognet, som sammesteds var begravet 1630, hvilket man ej alene kan læse paa Stenen, men fandt endogsaa Aarstallene af Bly i Grunden, som efter de Tidens Maade havde været fæstede paa deres nu forraadnede Ligkister, hvilke ved deres Sammenstyrtning gav Anledning til, at Indgangen til denne skjulte og hvælvede Begravelse ved øster Enden deraf indstyrtede, og Begravelsen selv derved blev funden, som er opført lige under det store Monument, som staar i Koret til Æreminde for Hr. Niels Lange og Frue, hvis Lig man havde ment at have ligget i Monumentet selv, der er at anse som tvende store sammenføjede Marmor-kister; men ved Efterforskning i denne neden under anbragte Begravelse befandtes, at deres Ligkister der vare nedsatte, af hvilke sidste endnu fandtes nogle Levninger, stærkt harpikserede, tillige med 2de aflange og stærkt forgyldte Messingplader, hvorpaa læses samme Inskription som paa Monumentet selv.

Kirkerne i begge Sogne vides ikke at have haft noget

¹⁾ Man brugte ofte at nedlægge Ligene i Humle (og Hørfrø), se saaledes Troels Lund: Dagligt Liv i Norden XIV (Livsafslutning) S. 214.

besynderligt Fatum, undtagen hvad den store Vandflod betræffer, som Aaret 1634 opsteg i Vilslev Kirke til en mærkelig Højde, hvorom tilforn er meldt.

Af Inskriptioner findes ingen i Vilslev Kirke, siden Sognet alene bebos af Bønder, undtagen de Inskriptioner, som findes paa nogle Ligsten, saasom paa Ligstenen over Terkel Eskelsen og Hustru af Jedsted, som foran findes anført, item en anden ordinær Inskription paa en Ligsten midt paa Kirkegulvet over Thomas Christensen i Hillerup som har været Dele Foged og døde 1682, 80 Aar gammel. Nok findes paa Gulvet i Koret en liden firkantet gammel Ligsten, hvorpaa Inskriptionen er saa forslidt og ulæselig, at man ej kan komme efter mere end følgende defekte Ord derpaa: »Her sofver i Herren ærlig Bernt Termat, som er fød til Meppel i Nederlandene, og fik sit Bane Saar i Ribe og døde d. . . . Aar 16 . . .« Hvo denne Mand har været, og ved hvad Anledning han fik sit Banesaar i Ribe og derefter er kommen her til Sognet, hvor han er død og begravet, har jeg ikke kunnet udfinde. Paa Kirkegaarden findes foruden det besynderlige Gravtræ, som tilforn er ommeldt, over Hr. Christen Barckmans Broder, en gammel og ved Tidens Længde sønderbrudt Ligsten, paa hvis Fragmentis følgende Ord kan læses, som giver tilkende, at den afdøde har været en fremmed Person, som ved en særdeles Anledning maa være kommen fra Vendsyssel her til Sognet, hvor han er død, samt maa have været af mer end ordinære Vilkaar, siden man har ladet bekoste en saa anselig Sten over hans Grav, som er noget her saa usædvanligt, at der paa hele Kirkegaarden ikke findes mere end samme Ligsten alene. Inskriptionen lyder saaledes: »Herunder huiler udi Herren dend Karel Jens Mikelsen, som døde her i Jedsted d. 26. Julii 1656, hans alder var 36 aar og var dend Salige Karel fød udi Bislef, liggendes ved Alborrig«.

I Hunderup Kirke findes følgende Inskription paa det foranførte Marmormonument over Hr. Niels Lange og Frue, paa hvis søndre Side disse Ord staar indhugne: »Her ligger begravden Ærlig og Velbyrdig Mand Herr Niels Lange til Kiærgaard, Ridder, som døde udi Herren d. 9. dag Junii 1565«. ¹⁾ Paa den nordre Side: »Her ligger begravden ærlig, velbyrdig och Gud frygtige Frue Abel Skiels Daatter til Kiergaard, Herr Niels Langes efterlefuerske, som sofvede i Herren d. . . . dag, anno . . .«. Paa den østre Ende staar de Ord: »Siue uiuimus siue morimur Dⁿⁱ fuimus²⁾, Rom. XIII, A. V. F. T. a.^o 1569«; paa den vestre Ende: »Semen mulieris conteret caput Serpentis³⁾, Gen. III.«

Paa Alteret, som er beklædt med Træ, er paa den forreste Side indenfor Beklædningen indhugget et Vaaben, der har i Skjoldet 3 hvide og røde Roser, som er de Langers Vaaben, og oven over disse Bogstaver: P. L.⁴⁾, ved den anden Side et Vaaben med 3 Egener i Skjoldet og et grønt Træ oven ud af Hjelmen, derhos de Bogstaver L. F.⁵⁾ tillige med Aarstal 1638 d. 13. Okt. Samme Vaaben findes og paa de tvende Messinglysestager, som staar paa Alteret. Paa Herskabets Stol staar de Bogstaver E. K., som betyder Erik Krag, paa den ene, og paa den anden V. R., som er hans Frues Vibeke Rosenkrantz's Navn. Paa Degnestolen findes indskaaret og malet A^o 150 . . d. 5. Decbr., kan altsaa passere for en liden Antikvitet i Kirken.

Begge Kirkerne har fra Reformationens Tid bestandig tilhørt Kronen, indtil Vilslev Kirke i Aaret 1687 af høj-

¹⁾ Ifølge Biogr. Leksikon døde Niels Lange d. 11. Juni.

²⁾ Enten vi leve eller vi dø, ere vi Herrens.

³⁾ Kvindens Sæd skal knuse Slangens Hoved.

⁴⁾ Peder Lange.

⁵⁾ Lisbeth Friis.

salig Kong Christian den 5te blev solgt og skødet til Mathias Worm, Kancelliraad, Assessor i Højesteret og Præsident i Ribe, for Kapital 916 Rd. 4 Mark 12 Sk., som en i Hænde havende Kopi af det kgl. Skøde udviser. Bemeldte Hr. Præsident Worm har efter kgl. Ordre i Aaret 1692 Dom. Exaudi udi Stiftamtmand v. Spechhan samt Provstens og Sognepræstens tillige med hele Menighedens Overværelse gjort en Indretning i Henseende til Stolestaderne, hvorefter enhver Gaard og Hus i Sognet er anvist sin visse Plads efter Numre og al Uorden derved hæmmet, som hidindtil ofte var passeret i Kirken formedelst Disputis om Rangen og en forargelig Blanding af Mandfolk og Kvindfolk udi de fleste Stole; samme Forretning er under 3. Sept. e. a. bleven konfirmeret, med udtrykkelig Befaling at forblive bestandig ved Kirken under Præstens Forvaring, hvor den ogsaa findes in originali til alle Vedkommendes Efterretning. Fra forberørte Hr. Præsident Worm er Vilslev Kirke siden bleven overdragen til Stedets Sognepræst, Hr. Hans Friis, og af ham igen derefter solgt og skødet til Hr. Generalløjtnant Friderich v. Gersdorf til Kærgaard i Annekssognet Hunderup, udi hvis Arvingers Hænder den derpaa er forbleven ved Kærgaard indtil denne Dag. Hunderup Kirke tilhører samme Ejere og er kommen i Familiens Hænder nogle Aar førend Vilslev Kirke, nemlig i Hr. Erik Krags Tid mod Slutningen af forrige Seculo.

Jus vocandi, som tilligemed Kirkerne er bortsolgt og skødet fra Kronen, tilhører for nærværende højjædle og velb. Fru Margrethe v. Rosenørn, sal. Hr. Oberstl. Christopher Friderich v. Gersdorfs Enkefrue, en Datter af sal. Hr. Generalmajor Povl v. Rosenørn til Katholm og Mejlgaard.

Sognene udi sig selv angaaende,

da er Vilslev Sogn Hovedsognet, hvor Præsten bor.

Præstegaardens Hartkorn er 17 Td. 4 Skp. 1 Fd. 1 Alb. Stuehuset ved Gaarden er over 100 Aar gammelt i Henseende til sin udvortes Bygning og efter al Anseelse opbyggt af ny kort før den saa kaldte store Fjendetid af Mag. Anders Laugesen, hvorfor man og finder det Aarstal 1656, som foran er meldt, indhugget over Døren ud til Haven. Det saakaldte Vesterhus i Gaarden, som er indrettet til Værelser, er i forrige Seculo forflyttet hertil fra Præstegaarden i Hunderup, som ved Kaldenes Annekering blev en Annekspræstegaard, besat med Bønderfolk, og altsaa ikke var dette Stykke Hus behøvende. Laden, som er en god, stærk og anselig Bygning af Egebindingsværk med Tavlmur paa søndre Side, er af ny opbyggt af Hr. Christen Barckman, og Tømmeret dertil hugget i Mollerup Skov ved Broholm i Fyen, hvor hans Broder var Præst, og derfra over Landet ført her til Vilslev. Forresten vides Præstegaarden ikke at have haft noget mærkværdigt Fatum undtagen, hvad det saa kaldte søndre Hus betræffer, som i bemeldte Hr. Barckmans Tid ved en ekstraordinær Orkan blev omkastet og af ham igen opbyggt, hvorom tilforn er erindret. I Hunderup Sogn er en liden Annekspræstegaard, hvoraf ej mere Afgift svares for Landgilde og Tiende end som 2 Td. 4 Skp. Rug og 2 Td. Byg foruden nogle Dages Arbejde.

Overalt i Byens lave Marker, endog i Markgrunden selv, findes ofte store Træer, mest af Eg og Hassel, ofte kun en halv eller hel Alen dybt i Grunden tillige med mange Hasselnødder, ja jeg har selv i et Stykke Kærjord, som ved Udskiftning faldt i Præstegaardens Lod og 1759 blev ved Grøfter indfennet, fundet en komplet Hjortetakke, ligesom den var falden af Dyret, liggende lidet over en halv Alen dybt i Jorden iblandt nogle Nødder,

som ved Opdagelsen var saa blød af den fugtige Grund som Talg, saa at man lettelig med en Kniv kunde skære hele Stykker deraf, men blev faa Timer efter, at den var kommen i Luften, saa haard som Ben, og af mig forvares som en Antikvitet og Bevis paa Vilslev Bys gamle Herlighed, om man saa skal kalde det, hvor Hjort og Hind i fordums Dage maa have haft deres Opholdssted, ligesom der ogsaa findes en Havrevang til Byen, som, den Dag i Dag er, fører Navn af Hindhøj, og et Sogn i Nærværelsen herved kaldes Hjortlund, — endskønt jeg i visse Maade anser Byens nærværende Tilstand for mere lykkelig, da alle disse forhenværende Skovgrunde og Vildnisser ere i vore Tider forvandlede til lutter Ager og Eng, allerhelst saa længe Beboerne ej endnu har Mangel paa fornødent Brændsel og ved at brænde Sten til Grundmur kan sætte sig ud af Nødvendighed til at bruge Tømmer til Bindingsværk, hvilken sidste Invention først for ungefær 50 Aar siden er indført her i Sognet af en Mand i Jedsted, navnlig Simon Knudsen Aarup, som levede indtil Slutningen af Aaret 1764, en Mand, som havde været vidt forrejst i Verden, havde i Forstand og Ret-sindighed faa sine Lige af samme Stand i hele Landet og ved sine økonomiske Anstalter og nyttige Indretninger ej alene gavnede den By, hvori han boede, skønt ikke uden stor Modstand og udstandne Fortrædeligheder, for nogle tusinde Rigsdaler, men tillige den hele Egn foruden sig selv, som af en fattig Mand ved sin første Ankomst her til Sognet blev ved sin store Flittighed samt sjældne Økonomi og Agerdykningsmaade som gemenlig afvigede fra andres sædvanlige Maner, en rig og velhavende Mand til Slutning, hvis Navn, endskønt han ikkun var en Bonde, vil i visse Maade her i Sognet blive udødeligt.¹⁾

1) Gamle Folk i Jedsted mindes endnu at have hørt tale om Simon

I Vilslev By har i forrige Seculo været Heste og Kvægmarked 2 Gange om Aaret, som siden er blevet afskaffet, ventelig fordi det var saa nær ved Toldskellet, og derimod forlagt til Ribe, men haver sammesteds ingen Søgning.

Til en Ære for Jedsted By maa dette vides, at Hr. Terkel Jedsted¹⁾, fordum residerende Kapellan til St. Katharinæ Kirke i Ribe, har sit Navn og sin Oprindelse fra samme By; i lige Maade er en Bondemands Claus Hansens Søn: Hans Clausen sammesteds i vore Tider avanceret til Byfoged i Randers.²⁾

Af Hillerup By har uden Tvivl Borgmesteren i Ribe, Morten Lassen Hillerup sit Navn, som var Fader til Hr. Hans Friis, Sognepræst her i Vilslev, men om han selv er født der i Byen, har jeg ej til visse kunnet udfinde. I lige Maade har Hr. Thomas Hillerup sit Navn af samme By, hvor han tillige er født og opdragen, som for nærværende Tid er Sognepræst til Darum og Bramminge Sogne her i Herredet.

Herregaarde.

Af Herregaarde findes alene een i Annekssognet Hunderup ved Navn Kærgaard eller Riber-Kærgaard, som efter Egnens Beskaffenhed haver en ret smuk og behagelig Situation, efterdi den er omgiven med smaa Skove

Knudsen Aarup. Ham tilskrives saaledes Anlægget af en dog nu forsvunden Vandledning fra Jedsted Mølle ind til Byen. Det var Meningen, at den skulde være ført videre ud til Engene mod Vest; men Arbejdet blev aldrig helt fuldendt paa Grund af manglende Tilslutning hos Sognemændene.

¹⁾ Levede 1671—1743.

²⁾ Hans Clausen var ikke Byfoged i Randers, men Byfoged i Mariager og Herredsfoged i Gerlev Herred 1741—43.

og Buske og har omkring sig trende smaa Lunde: Sønderlund, Nørrelund og Fruerlund¹⁾ kaldede, mest Ege- og Bøgeskov foruden Hassel, Birk, Rønne etc., som ellers er usædvanligt ved Vesterhavet og ikke findes ved nogen anden Gaard i Vesterjyllands Egn ved Havsiden, førend man kommer over 20 Mile norden for til Rydhauge og Kaas i Salling. Den har sit Navn efter al Anseelse af de mange Kær og Moser, som ligger ved Siden deraf. Hvad Tid denne Gaard først er bleven til en Herregaard, kan ej for vist debiteres, imidlertid kan ses af Hr. Niels Langes Epitaphio i Hunderup Kirke, at Gaarden i det mindste har været en Herresæde over i 200 Aar; ja, at den endnu er langt ældre og har været en Herresæde udi de gamle katolske Tider, kan sluttes af en Donationsakt, som findes hos Dr. Terpager i hans Rip. Cimbr. p. 164, hvorudi blandt andre Gaver for at holde Mæsse i Dronning Margrethes Kapel i Ribe er givet IX Marc de Curia in Kjærgarth, hvorved ikke lettelig kan forstaas nogen anden Gaard end denne, efterdi der vel findes adskillige Bøndergaarde hist og her af samme Navn, men ingen, som kan fortjene det Navn af Curia uden denne alene. Forunderligt nok er det ellers, hvor slige Donationer i Tidens Længde ere af blevne, thi jeg finder ligeledes, at en Borger i Ribe ved Navn Herbert Somær har i det 13. Seculo skænket en Del til Sjælemesse i Vilslev Mark, som nu henhører til Kærgaards Gods, som kan læses i Terpagers Rip. Cimbr. p. 166. Gavebrevet selv findes ellers p. 253. Saaledes finder jeg ogsaa noget andet Landeri i samme Vilslev By skænket til Catharinæ Kapel og Alter i Ribe p. 277, item at der til St. Barbara Kapel

¹⁾ Disse Lunde er nu næsten fuldstændig forsvundne. Navnet Fruerlund findes som »Frowlund«, et Par Huse paa Hunderup Mark, hvor gamle Folk endnu kan huske, at der har været Skov.

ibid. har været skænket nogle Gaarde og Godser i Vilslev af en ved Navn Anders Bundesen p. 274, hvorved er mærkeligt, at der sammesteds iblandt andet nævnes Vilslev Kyerbøling, et Sted, som nu ikke mere er til, eller vides engang af de nu levende at have været, men da jeg finder et Fold Agre til Nordvest fra Byen, som i vore Tider kaldes Kiærblend eller Kiærbling, slutter jeg med god Grund, at der sammesteds i gamle Dage maa have været [et] Byggested, som har haft det Navn Vilslev Kiærbøling, fordi det ligger ved Siden af en Kær, der i Tidens Længde er afbrudt og forflyttet til Vilslev By, men Marken har endnu deraf beholdt sit gamle Navn, skøndt med nogen liden Forandring. Saaledes findes og et andet Fold Agre østen for, Birkbling kaldet, hvilket Navns Oprindelse jeg ej tilforn har kunnet udgrunde, men slutter mig nu til af lige Grund, at det skal være det samme som Birkbøling, følgelig har i gamle Dage været bebygget ligesom Kiærbølling og faaet sit Fornavn af de Birkebusker, som ligger norden for, ligesom Kiærbølling af den ved Siden liggende Kær. Men af alle disse Donationer her i Vilslev, som jeg ved denne Lejlighed har villet samle paa eet Sted for Antikvitetens Skyld, er ikke mindste Levning tilbage eller mindste Spor, hvoraf man kan slutte, hvortil de siden Pavedømmets Udryddelse ere blevne anvendte, et Bevis paa, hvor underligt og uordentligt det er tilgaaet med deslige Legata i og efter Reformationen, da enhver har revet til sig deraf, lige som de vare stærke til; og utalige Legata, som alle til gudelig Brug burde have været anvendte, ere ganske gangne til Grunde uden at vides engang det allermindste, hvorledes dermed er tilgaaet.

De ældste Ejere af Kærgaard, som jeg har kunnet udfinde, har været de Langer, hvis Familie i 16. og Halvdelen af 17. Seculo har besiddet Gaarden; thi man læser paa foranførte Monument i Hunderup Kirke, at Hr. Niels

Lange har været Ejer af Kærgaard indtil 1565 og siden hans Enkefrue i nogle Aar efter hans Død. Samme Niels Lange finder jeg andensteds at have været Embedsmand tillige paa Riberhus Slot i de 6 sidste Aar af hans Levetid, item at han har haft adskillige Brødre og Anforvandre saasom en Broder Gunde Lange til Tørnumgaard¹⁾, Eques Auratus, Decanus et Præpositus i Vendsyssel²⁾ 1547, hvilket kan sluttes blandt andet af et Gavebrev til Frue Kirke i København, anført af Terpager p. 604.³⁾ Man finder ellers adskillige Mænd af samme Navn og Familie, som dels har levet i bemeldte Hr. Niels Langes Tid, dels for eller efter, men hvor nær de have været ham beslægtede, kan ej bestemmes, saasom en Thomas Lange eller som det da skreves Langh; item en Mag. Johannes Langh⁴⁾, hvilke begge har levet i det 15. Seculo og anføres iblandt Fratres Gildæ seu convivii Sacerdotum Ripens. anno 1471⁵⁾, og at den første af disse 2de i det mindste har været en Adelsmand af de Langers Slægt om ikke begge, kan ses af den Titel, som gives ham i et Dokument dateret 1502, anført af Dr. Terpager i ofte berørte Skrift p. 266, hvor han kaldes velbyrdig og regelbunden Mand, og ingen kunde med større Føje kaldes regelbunden paa samme Tider end som han, efterdi han ej alene gik ind omsider som virkelig Munk i Vodder⁶⁾ Kloster, som kan læses p. 252 *ibid.*, men skænkede endogsaa store Gaver ad pios usus, som kan ses p. 231, og derfor blev i lang Tid efter hans Død holden Sjælemesse for ham i Ribe samt tillige for en anden af samme Fa-

1) Han var ikke Broder men Farbroder til Niels Lange.

2) Mon ikke Vardsyssel?

3) Noget saadant Brev findes ikke paa det anførte Sted.

4) Han tilhørte næppe den adelige Slægt Lange.

5) Listen findes hos Terpager S. 445.

6) Vor.

milie ved Navn Olavus¹⁾ Lange, Armiger de Skostrup, og hans Hustru Metta. Da jeg nu finder, at forbemeldte Niels Lange henimod 30 Aar efter Reformationens Indførelse har haft en Proces med Kapitlet i Ribe om de Gaver, som til forbemeldte Sjælemesse saaledes vare givne til St. Mortens Alter og Kapitlet i Ribe, hvilken Proces var indstævnet til Herredag i Kolding og blev siden i Mindelighed forligt anno 1560, saa kan deraf intet andet sluttes, end at bemeldte Thomas og Olaus Lange maa have været af hans egen Familie²⁾, hvis Legata til Sjælemesser han ligesom andre i hine Tider efter Religionens Forandring har villet reklamere som nærmeste Arving.

Jeg finder desforuden, at der i bemeldte Niels Langes Tid har været en Christianus Lange³⁾, Canonicus ved Kapitlet i Ribe samt Kancelliskriver anno 1569, og efter hans Tid en Henrik Lange⁴⁾ de Oldager et Dejberglund, Canonicus i Aaret 1608.

Forbemeldte Hr. Niels Lange var tillige Rigets Raad og en meriteret Mand af Kongen og Landet, som blandt andet kan ses af en Benaadning, som blev given ham af Kong Frederik 2. paa Birkerettighed til Kærgaard af saadan Indhold, at alt hvad Gods, som Kærgaards Ejere enten haver eller faar i Vilslev Sogn og By samt Hunderup og Darum Sogne, skal henhøre under samme Birk, Hunderup Birk kaldet, til evig Tid som en Belønning for den Troskab og Tjeneste, han Kongen og Riget havde bevist, efter som Ordene udtrykkelig lyder i den kgl. udgivne Diploma, dateret Københavns Slot d. 9. Juli anno 1559.

¹⁾ ∴ Ulf Lange, Broder til forannævnte Thomas L.

²⁾ Deres Fader Oluf L. var Broder til Niels Langes Oldefader Gunde Nielsen.

³⁾ Niels Langes uægte Søn Christen L. til Bramming, † 1604.

⁴⁾ Søn af ovennævnte Chr. L.

Efter ofte bemeldte Hr. Niels Lange, som døde 1565, og hans Frue, Abel Skels, som efter et Manuskript befindes at have levet 20 Aar længere og endelig at være død 1585, har den nærmeste Ejer af Kærgaard, saa vidt man kan slutte, været Hans Lange¹⁾, hvis Navn jeg har fundet paa en Stolpe i Kornkammeret i Kærgaards store Lade tillige med hans Frues Navn, Johanne Schram, samt Aarstal J. H. S. ₁₅₋₉₀ samt begges Vaabener net indhugne, ligesom jeg og har forefundet samme paa et gammelt Skab hos en Bonde paa Godset i Sejlstrup By der i Sognet, hvis Forfædre maa have købt dette Skab som et nu gammeldags Møbel ved en Auktion der paa Gaarden. Jeg finder ellers, at der og i samme Tid har været en Tycho Lange, som var Canonicus, og lod sig skrive Tycho Lange de Kiergaard²⁾, men hvad enten dette Tillæg til hans Navn skal betyde saa meget, at han alene er født paa Kærgaard eller og at han selv tillige paa nogen Tid har været Herre til Kærgaard, har jeg ikke kunnet udfinde.

Efter bemeldte Hans Lange vides altsaa ingen nærmere Ejer af Gaarden med Vished end som Peder Lange, der og tillige var den sidste, som ejede Gaarden af de Langers Familie.³⁾ Samme Peder Lange har i det mindste været Ejer af Kærgaard fra 1615, som kan ses af et originalt Tingsvidne, som han samme Tid har ladet føre ved Hunderup Birk angaaende Bolsfolkenes Græsning i Vilslev By, og har ej alene haft Gaarden i Besiddelse indtil 1638, som kan ses af den foromtalte Inskription paa Alteret og Lysestagerne i Hunderup Kirke, men har

1) En Brodersøn af Niels L.

2) Tyge L. til Kærgaard, † 1614, var en Søn af Hans L.

3) Peder L., † 1661, var ligeledes en Søn af Hans L. Hans Søn Jørgen L. solgte Gaarden 1662.

endogsaa ventelig besiddet den indtil efter 1652, efterdi han samme Aar findes af Dr. Terpger anført som den sidste Archidiaconus og Cantor i Ribe p. 151 og 157, hvilken Anmærkning har sin Rigtighed saa vidt Archidiaconatet betræffer, som efter hans Død ikke mere faldt i nogen verdslig Adelsmands Hænder, men ej hvad Kantoratet angik, som efter hans Død blev skænket til den efterfølgende Ejers af Kærgaard Hr. Erik Krag's Søn, Friderich Krag, som beholdt samme Præbende indtil hans Død og var altsaa egentlig den allersidste Canonicus af Adelstanden i Danmark, efter hvis Afgang bemeldte Kantorat til anden Brug blev henlagt, og da jeg haver et originalt Brev i Hænderne, skrevet i Aaret 1663, fra Hr. Biskop Kragelund i Ribe til Hr. Erik Krag, som da baade var Ejer af Kærgaard og tillige opholdt sig som Oversekretær i København, hvorudi han efter bemeldte Oversekretærs eget til ham gjorde Forslag gør i en indlagt Memorial Ansøgning om at faa Refusion af Peder Langes efterladte Kannikedom for de 4 Kirker udi hans Prælatur, som hans Eksc. Feltherren hos kgl. Majt. sig havde tilforhandlet, saasom Møgeltønder etc. — saa synes heraf at kunne sluttes ej alene at Peder Langes Død ikke længe tilforn maa have tildraget sig, men endog at bemeldte Hr. Erik Krag ved saadan Lejlighed har søgt at tjene baade Biskoppen og sig selv og saaledes med kgl. allern. Bevilling delt disse gejstlige Beneficier imellem sig, at Biskoppen fik Arkidiaconatet efter bemelte Peder Lange for sig og sine Successorer i Embedet som et beneficium perpetuum, men hans egen Søn Hr. Friderich Krag erholdt Kantoratet alene paa Livstid.

Hvor mange Børn bemeldte Peder Lange har haft vides ikke; saa meget kan jeg i det mindste debitere med Vished, at han har haft en Søn ved Navn Jørgen Lange, som efter hans Død har opholdt sig paa Bramminge, en

Herregaard udi Nærværelsen, som tilhørte den samme Hr. Erik Krag, som efter hans Faders Peder Langes Afgang kom tillige i Besiddelse af Kærgaard, hvilket kan ses af et Bevis, som forefindes blandt Præstegaardens Papirer, udgivet under bemeldte Jørgen Langes egen Haand, angaaende Præstens Rettighed til 2 Tdr. Rug af Kærgaard udi Hunderup Sogn, som altid blev givet af Gaardens Avling i hans afgangne Faders Tid, men nu ikke mere svares, af hvad Aarsag vides ikke, dateret Bramminge d. 3. April 1662.

I forrige Tider har gaaet en Tværvej igennem Vilslev Bys Mark fra Kærgaard til Gredstedbro, som af bemeldte Peder Lange maa først have været anlagt, efterdi den endnu i vore Tider kaldes Peder Langes Vej, men nu nylig igen er aflagt.

Efter Peder Lange kom Kærgaard omsider fra de Langers Familie i Hr. Erik Krags Hænder, hvis Descendenter har siden besiddet Gaarden indtil denne Dag.

Spørges der, hvorfor den første Familie ikke længere blev i Possession af Gaarden, da dog den sidste Ejer Peder Lange virkelig efterlod sig i det mindste een Søn, som jeg nylig har vist, da har Hovedaarsagen efter al Anseelse været denne, at Peder Lange maa være kommen i Dekadence, og Gaarden derfor nødvendig har maattet sælges til Gældens Afbetaling, hvortil den ej engang maa have været tilstrækkelig, efterdi jeg finder iblandt Gaardens Dokumenter et originalt Brev, skrevet af Hr. Biskop Kragelund i Ribe i Aaret 1663 til Hr. Erik Krag, da Ejer af Kærgaard foruden Bramminge og Endrupholm, men som Oversekretær opholdende sig i København, hvorudi han beklager sig over den Skade, som Riber Skole maatte tage hos bemeldte Peder Langes Arvinger for en Kapital, hvilken i Biskop Johan Burchardsens Tid først var bleven udsat hos hans Broder, velbyrdige Gunde

Lange og siden krediteret Peder Lange selv, som tog hans Broders Gæld og disse Penge til sig.

Man finder her ved Gaarden ingen Efterretning om, hvad Aar bemeldte Hr. Erik Krag egentlig fik samme i Eje, men af adskillige Dokumenter kan sluttes, at det maa være sket imellem 1652 og 1662.¹⁾ Han havde 3 Sønner, nemlig Frederik Krag, Statholder i Norge og Herre til Stensballegaard ved Horsens i Jylland, den sidste Canonicus af Adelstanden i Danmark, som foran er meldt. Var²⁾ trende Gange gift, nemlig første Gang med Hr. Baron Jens Juels Datter, hvis Lig staar bisat i en af Hunderup Kirkes Begravelser, anden Gang med Griffenfeldts Datter, som efter sin Faders Fald og hans Midlers Konfiskation blev af Kong Christian 5. skænket hendes Dukkeskab (!), hvis Værdi blev skatteret for 40,000 Rd.; sidste Gang med en Frøken Krag, som overlevede ham og døde for nogle Aar siden paa Stensballegaard. Hr. Erik Krags anden Søn var Palle Krag, Gehejmerraad og Generalløjtnant og Stiftamtmand i Viborg Stift, Herre til Katholm, gift med en Enke, Baronesse Høeg³⁾, var af et fyrigt og temmelig kolerisk Naturel, som gik saa vidt, at han en Gang forgreb sig paa Højesteret imod sin Modstander Hr. Junker Lassen til Nørholm og gav ham en Ørefigen, hvorover han paa nogen Tid maatte gøre sig usynlig, men blev siden dog igen benaadet af Kongen, som lide ham gerne for hans muntre Væsens og brave Families Skyld og gav ham derfor alene, som man fortæller, saadan Reproche: »Palle! Palle! var det ikke, som det var, og Du ikke havde saadan Fader, som Du har, skulde det have kostet dig dit Hoved.« Den tredje Søn var Byrre Krag, Schoutbynacht, som døde paa sin Uden-

¹⁾ Erik Krag købte Gaarden 1662.

²⁾ Det er Frederik Krag, der tales om.

³⁾ Hille Trolle, Enke efter Baron Iver Jul Høeg.

landsrejse med Prins Jørgen af Danmark. Foruden disse 3 Sønner havde Hr. Erik Krag en Datter, navnlig Edel Margrethe, født d. 13. April 1665, som uden Tvivl var eneste Barn af dette Køn og af Forældrene i deres levende Live bestemt til Ejer af Kærgaard efter deres Død, efterdi jeg finder, at Kongetienden i Hunderup Sogn, hvor Gaarden ligger, blev paa kgl. Majts. Vegne fæstet hende af Hr. Greve Schak paa Livstid i Aaret 1676, da hun endnu var ugift og ikke uden 11 Aar gammel. Dette skete ogsaa, da hun nogle Aar derefter kom i Ægteskab med Hr. Gehejmeraad og Generalløjtnant Friderich v. Gersdorf af den sachsiske Linie, født i Norge d. 11. Jan. 1651¹⁾, hvis Fader, Christopher Friderich Gersdorf til Ober Sitz i Sachsen, var den første af samme Familie, som kom her ind i Danmark og havde et Regiment i Norge; hans Moder var Dorete Gedde. Samme Hr. Generalløjtnant Friderich v. Gersdorf, som ejede Kærgaard til sin Død foruden adskillige andre Gaarde, saasom Bramstrup og Lindvedgaard i Fyn og Urup i Jylland, avancerede fra gemen af først i dansk siden i hollandsk og spansk og endelig i dansk Tjeneste igen til den høje Æres Charge, hvorudi han døde, gjorde god Tjeneste saavel i den nederlandske Krig som i Ungarn, hvor han kommanderede et anseligt Kor af Tropper og blandt andre tapre Gerninger indtog med Værget i Haanden en befæstet Stad, Neustadt i Palatinatet Ugogh ved Grænserne af Siebenbürgen, en Stad, som endnu i vore Tider er berømt af sine skønne Guld- og Sølv-Bjergværker. Han brugte gemenlig dette Mundheld til sine Sønner og andre Officerer, som gjorde Felttog med ham, naar Attaquen skulde gaa an: »Hatten ned i Øjnene og lige til«. At han var en brav Krigshelt kan tillige sluttes af den store

1) Se S. 57.

Affektion, som den kejserlige kommanderende General Prins Eugenius havde for ham og de mange Breve, som han bestandig vekslede med ham i Krigens Tid, hvoraf endnu findes en Del her ved Gaarden. Han førte en stor og prægtig Stat fremfor de fleste andre kommanderende Generaler i hans Tid, som kan ses af hans endnu paa Kærgaard befindtlige kostbare Ekvipage.¹⁾ Hans Frue, som altid fulgte med ham i alle hans udenlandske Felttog, var lige saa stor en Hofdame, som han selv var Soldat, hvorover man endog ved Gaarden finder adskillige Breve, som kongelige og fyrstelige Personer af hendes Køn saa vel i som uden Landet har vekslet med hende. Kong Christian V. selv havde en besynderlig Estime for hende og kaldte hende Jomfru Edel al sin Tid, uagtet at hun længe havde været gift og faaet mange Børn.

Bemeldte Hr. Generalløjt. Friderich v. Gersdorf har i Slutningen af forrige Seculo ladet hele Borggaarden paa Kærgaard, som var forfalden, nedbryde og fra Grunden af paa ny opbygge med stor Bekostning. Samme Bygning er og saa anselig og smuk, som paa faa andre Steder skal findes her i Landet, opført af Grundmur i 3 Fløje, hvoraf den mellemste er 2 Etager høj, foruden gevælbte Kældere.²⁾ Ved samme Gaards Bygning, som er forsynet

1) Mindet om Frederik Gersdorf lever endnu i disse Egne. Der fortælles, at af det danske Hjælpekorps, han førte i Udlandet, havde han kun 10 Mand i Behold, da han vendte tilbage. Da han med dem drog ind gennem Sønderport i Ribe, udbrod en Mand blandt de forsamlede Tilskuere: »Der kommer den jydsk Slagter!« Gersdorf sprang af Hesten, trak sin Sabel og gennem-borede den, der havde udtalt de fornærmelige Ord, idet han sagde: »Har jeg været Slagter for alle de andre, kan jeg ogsaa være det for dig!«

2) Den øverste Etage paa denne mellemste Fløj blev nedrevet i første Halvdel af 19. Aarh. Det foregik paa den Maade, at man huggede Fuger i det stærke Murværk og derpaa væltede det i

med Grave og tvende Vindebroer, blev med særdeles kongl. Bevilling brugt en stor Kommando Soldater, hvilke udi Kongens egen Sold gjorde derved Tjeneste som Arbejdsfolk og Handtlangere, under Kommando af Løjtnant v. Øtken. Øverst i Frontespicen af det mellemste store Hus findes de Bogstaver F. v. G. E. M. K. med Aarstal 1695. Det er ellers troligt, at Gaarden ikke altid har været paa dette Sted, hvor den nu staar, da der omtrent 400 Skridt fra Gaarden hen imod Sønden er et Sted, som endnu, den Dag i Dag er, kaldes »gamle Kærgaard« og viser ved temmelig tydelige Tegn, at der i gamle Dage har staaet en Bygning med Grave om.

Ofte bemeldte Generalløjt. Gersdorf, har førend han kom til Kærgaard, været tilforn en Gang gift med Ide Sophie Juel, som døde 1685 og ligger, som foran er meldt, begravet hos ham tillige med hans sidste Frue. Med den første Frue avlede han ingen Børn; med hans sidste Frue Edel Margrethe Krag 3 Døtre og 2 Sønner. Af Døtrene blev den ældste gift med Hr. Generalmajor Løvenhjeml Brockenhus i Fyen, den næstældste med en Baron Gyldenchrone og efter hans Død anden Gang med Hr. Stiftamtmand Pentz, en Fader til Hr. Konferentsraad Pentz paa Fjellebro i Fyen; den yngste med Hr. Konferentsraad v. Gersdorf af den meklenborgske Linie til Vosnæsgaard og Isgaard etc., Amtmand over Kalø Amt, hvormed han avlede en Søn, som tillige blev Konferentsraad og Amtmand efter ham i samme Amt, hvor han for faa Aar siden ved Døden er afgangent, efter at han havde

store Stykker ned i Voldgraven, hvor man endnu kan finde Levninger deraf. Gaarden har i de sidste 30 Aar været benyttet som Fattiggaard og gør nu et skummelt og ramponeret Indtryk. Den nordlige Fløj bruges til Stald og Lade og Hvælvingerne under den er opfyldt med Jord. Under de to andre Fløje er Hvælvingerne derimod i Behold.

været i Ægteskab med Hr. General v. Rosenørns yngste Datter, en Søster til den her endnu paa Kærgaard værende Enkefrue Margrethe v. Gersdorf født Rosenørn, og efterladt sig 2 Sønner, hvoraf den ældste er Ritmester ved det slesvigske Kyrasserregiment og Herre til Isgaard paa Mols, den yngste Ritmester ved Husarerne og Herre til Vosnæsgaard, samt en Datter, Anna Margrethe Gersdorf, som i sin Barndom efter Forældrenes Død kom her til Kærgaard for at opdrages af hendes Fru Tante, indtil hun i Aaret 1764 kom i Ægteskab med Hr. Major v. Leth ved Husarerne, som ligger i Kvarter i Ribe, hvor hun d. 29. Aug. h. a. pludselig døde af Børnekopperne i hendes blomstrende Alders 18. Aar til stor Sorg for hendes ganske Familie, og blev d. 2. Sept. derpaa bisat i Hunderup Kirkes Begravelse, øverst i Koret.

Af Hr. General Gersdorfs tvende Sønner var den ældste, Christian v. Gersdorf, Herre til Kærsgaard i Fyn og Oberstløjt. udi kongl. dansk Tjeneste, gift 2 Gange, først med en Komtesse Holck, med hvilken han blev Ejer af bemeldte Gaard, som blev gjort til et Stamgods, og avlede en Søn, som døde forved Faderen i sin Ungdom; item en Datter, som blev gift med Hr. Oberst v. Trolle ved det delmenhørsiske Regiment og er i lige Maade for nogle Aar siden ved Døden afgangen. Anden Gang kom bemeldte Hr. Oberstløjt. Gersdorf i Ægteskab med Frøken Pallene Urne, hvormed han avlede en Datter, som endnu lever, gift med Hr. Oberstløjt. v. Rosenvinge til Frøstrup og Viumgaard i Jylland efter bemeldte Hr. Oberstløjt. Gersdorfs Død, som skete i Aaret 1759, og er bemeldte hans Enkefrue bleven Priorinde udi Roskilde Frøkenkloster, hvor hun endnu befinder sig ved Live.

Den yngste af Hr. Generalløjt. v. Gersdorfs Sønner var Hr. Christopher Friderich v. Gersdorf, Oberstløjt. ved Kavalleriet, født paa Bramstrup i Fyn anno 1699 d. 19.

Novbr., som nogle Aar efter Faderens Død blev Herre til Kærgaard i hans Fru Moders levende Live, som i sin Alderdom overdrog Gaarden til ham og opholdt sig sammesteds hos ham indtil hendes Død d. 17. Marts 1739 efter at have bragt sin Alder til 76 Aar.¹⁾ Han kom i Ægteskab anno 1734 med Frøken Margrethe v. Rosenørn, en værdig Datter af salig Hr. Generalmajor Povl v. Rosenørn til Katholm og Mejlgård og eneste nu levende Søster til Hr. Peder v. Rosenørn til Katholm, Kammerherre og Stiftsbefalingsmand i Aarhus Stift, — som efter hans Død har endnu Gaarden i Besiddelse og gubernerer samme lige saa viselig og berømmelig, som hendes afdøde Mands Mormoder, Fru Vibeke Rosenkrantz i forrige Seculo forvaltede samme til desavantage.²⁾ I samme Ægteskab, som varede i 14 Aar, avlede de 12 Børn, 5 Sønner og 7 Døtre. Af Sønnerne, som alle med stor Flid ere opdragne og oplærte i Studeringer og alle smukke Videnskaber, er den ældste Friderich v. Gersdorf, født i Odense anno 1736, efter at have været Page hos Fyrstinden af Ost Friisland i 7 Aar, for nærværende Tid Secondløjtnant ved det holstenske Kyrasserregiment. Den anden, Povl v. Gersdorf, født 1737 d. 15. Sept., efter at have studeret i 4 Aar paa Sorø ridderlige Akademi og der at have sustineret med Berømmelse Eksamina i alle smukke Videnskaber, for nærværende Tid Premierløjtnant ved det oldenborgske Kavalleriregiment. Den 3. Christian Christopher v. Gersdorf, født 1741 d. 3. April, er Premierløjtnant ved det slesvigske Kavalleriregiment. Den 4. Johan Peter v. Gersdorf, født 1740 d. 20. Jan., var i 10 Aar paa Kadetakademiet i København og døde som Løjtnant i Glükstad. Den 5. og sidste, Hans v. Gersdorf, født 1747 d. 14. April, døde nogle Uger derefter i Maj

¹⁾ Se S. 57.

²⁾ Vibeke R. var gift med Erik Krag, der købte Kærgaard 1662.

Maaned samme Aar. Af Døtrene, paa hvis Edukation ikke mere er bleven sparet nogen Umage og Omkostning end som paa Sønnernes, er den ældste Frøken Edel Margrethe v. Gersdorf født 1734, i Aaret 1755 d. 30. Maj gift med Hr. Hofjunker Holger v. Sehested til Jungetgaard i Salling. Den næstældste Frøken Mette v. Gersdorf, født 1735, gift i Aaret 1756 d. 27. Aug. med Hr. Justitsraad Morten de Teilman til Ristrup og døde Aaret efter i sin første Barselseng efterladende sig en Datter, navnlig Margrethe Mette, som opdrages hos sin Grandmama her paa Kærgaard. De 4 yngste Frøkener, Anna Antoinette, født 1738 d. 10. Decbr.; Sophia Amalia, født 1743 i April Maaned og fra sin Barndom af opdragen paa Mejlgaard hos hendes Onkels, afgangne Hr. Major v. Rosenørns Frue, som siden er kommen i Ægteskab med Hr. Kammerherre og Generalmajor v. Osten, i hvis Hus hun endnu befinder sig som deres eget Barn; Margrethe, født 1744 d. 8. Marts; Pallene, født 1745 d. 23. Juli, ere alle endnu ugifte. Den 7. og sidste Frøken, Friderica Christiana, død i sin Barndom, blev født d. 14. Juli 1748 nogle Maaneder efter Faderens Død, hvilken sidste omvekslede Tiden med Evigheden d. 1. Maj 1748.

Hans 3 efterlevende Hr. Sønner ere nu de eneste tilbageværende Gersdorfer her i Danmark af de sachsiske Gersdorfers Linie, og er det mærkeligt, at omendskønt der haves en rigtig og udførlig Stamtavle over Familien fra den Tid af den første Gersdorf kom her ind i Danmark, ere dog Descendenterne i Tidens Længde blevne saa ubekendte for hverandre i Danmark og Sachsen, at man i dette Seculo lige saa lidet her i Landet har vidst eller kunnet bringe i Erfaring, om og hvor mange der af samme Branche var endnu tilovers i Sachsen, som man i Sachsen selv har vidst noget tilforladeligt om Familiens Tilstand i Danmark, indtil det endelig for et Par

Aar siden kom saa vidt, at en Greve Nicolaus Willebaldus v. Gersdorf, første Kabinetsminister ved det kursachsiske Hof, gjorde sig al Umage for ved den danske Envøjé i Dresden at indhente en nøje Kundskab om sin Familie her i Landet, da det omsider efter nogen Brevveksling og Stamtavlernes Eftersyn og Konfrontation blev befundet, at disse Gersdorfer her paa Kærgaard vare de eneste her i Landet af bemeldte Grev Gersdorfs Slægtlinie, hvis Farfader var kødelig Broder til foranførte Oberst Christopher Friderich Gersdorf, den første af samme Navn og Familie, som i forrige Seculo kom ind i Danmark, begge Sønner af Stamfaderen, Hr. Nikel Gersdorf, kejsersl. Raad og Gegenhandler, som det da kaldtes, i Ober Lausitz. Altsaa var bemeldte Hr. Greve og Kabinetsminister, Nicolaus Willebaldus v. Gersdorf, hans egen Fader, beslægtet til samme Hr. Oberst Gersdorfs Søn, Generalløjt. Friderich v. Gersdorf, som boede og døde her paa Kærgaard, udi andet Led, han selv beslægtet til bemeldte Hr. Generalløjt. Friderich v. Gersdorf hans Søn og efterfølgende Ejer af Kærgaard Hr. Oberstløjt. Christopher Frid. v. Gersdorf i tredie Led, og følgelig hans egne Børn beslægtede til samme afdøde Hr. Oberstløjt. Christopher Frid. v. Gersdorfs Børn her paa Kærgaard udi fjerde Led. Ofte bemeldte Greve v. Gersdorf, en Herre til store Godser i Sachsen og Lausitz, døde i afvigte Aar 1765 og har alene 2 Sønner, hvoraf den ældste af første Ægteskab er i Faderens levende Live til hans store Sorg overgangen til den romerske Kirke og derover i Kraft af Familiens Statuta bleven deshereditet; den yngste, som er avlet i hans andet Ægteskab, er endnu et Barn, og saafremt han skulde dø uden Livsarvinger, forfalder Godserne for største Delen til disse Gersdorfer her paa Kærgaard som de nærmeste Arvinger paa mandlig Side.

Antikviteter.

Af Antikviteter findes intet besynderligt her i Sognene ligesom og ingen Inskriptioner paa Sten i Marken eller betydelige Høje af nogen Mærkværdighed undtagen et eneste Bjerg her i Vilslev Sogn, som ligger i Nær-
værelsen ved Engene og Havet, Herredsbjerg kaldet, uden Tvivl fordi at dette Bjerg har i gamle Dage været et Varselsbjerg for Gørding Herred paa dets søndre Side udi fjendtlige Tider, hvorfra er givet Tegn i paakommende farlige Omstændigheder ved Ild og Blus, som i forrige Tider kaldtes Bavn, hvorfor ogsaa det Fald Agre, som gaar over den høje Banke sammesteds, endnu den Dag i Dag er, kaldes Bavnagrene. Saaledes findes og i Gørding Sogn, et Sogn midt i Herredet, hvoraf samme har sit Navn, en stor Gaard, byggt paa en høj Banke, Varberg kaldet, hvor der tillige i gamle Dage blev gjort Bavneld ved fjendtlige Invasioner for derved at give Varsel til de omliggende Egne, hvoraf og Gaarden selv derfor efter Oprindelighed har sit Navn.

Vil man reflektere noget paa Traditioner, da er det en gammel Sandsagn, at der i fordem Tider skal have staaet en Herregaard paa bemeldte Herredsbjerg, hvorfra en Vej skal have været anlagt over en stor Mose, Darum Mose kaldet, til Kærgaard, som ligger en Fjerdingsvej derfra i Nordøst, og paa samme Vej skal tvende Jomfruer være blevne ihjelslagne, men ved hvad Anledning vides ikke. Endnu findes i samme Mose en gammel Vej, som man blandt andre betjener sig af for at føre Tørv af Mosen, Kostivej kaldet, et Navn, hvortil jeg ej har kunnet udfinde anden Oprindelse, end at det ventelig skal være det samme som Kors-Sti-Vej, efterdi samme overskæres med en Tværvej, ved hvilke Korsveje megen Overtro, som bekendt er, gik i Svang i gamle Dage, ligesom og adskilligt fabuleres om denne. Ligeledes har

man ogsaa her en gammel Tradition om en Spaadom, som jeg ved samme Lejlighed saa meget mindre kan efterlade at anføre, som den synes at flattere Vilslev med en stor tilkommende Lykke og Velstand, men ominerer derimod ikke Riber By meget godt: at Ribe nemlig skulde blive til en Landsby og Vilslev til en Købstad. Om samme Spaadom nogensinde skal opfyldes, vil Tiden lære, i det mindste tegner det sig ikke til at ske i vore Dage.

Næringsveje.

Vilslev Sogns bedste Næring er Hø- og Kornavling samt Opdræt af Kreaturer, efterdi her gives god Græsning og Forraad i frugtbare Aaringer af Marskhø til at forsyne ej alene sig selv, men endogsaa andre angrænsende Beboere med, saa vel paa Øerne Sønderho og Fanø vesten for som Hedeboerne ved østre og nørre Siden. Hunderup Sogns bedste Næring er egentlig og fast alene Kornavling, især Rug, siden det er Hedeegn. Af samme Slags Korn avles vel og en temmelig Del i Hovedsognet Vilslev, dog ikke synderlig mere end til egen Fornødenhed, fornemmelig her i Vilslev By, hvor Foraarskorn Byg og Havre gemenlig er den bedste og største Avl, formedelst Grundens nedrige Lage, hvoraf man i gode Aaringer kan have det meste at afsætte.

Imidlertid har Avlen her i Sognet i de sidst foregaaende Tider været ganske ringe, hvorimod den i Forfædrenes Tider, naar man gaar et Seculum eller 2 tilbage, synes at være dreven efter Tidernes da værende Omstændigheder til det yderste i Betragtning af adskillige da gjorte Anstalter, hvoraf man endnu kan finde Fodspor, som dels ikke siden ere hlevne vedligeholdte, dels ikke har kunnet efterfølges. Saaledes finder man mang-

foldige gamle Grøfter i Mark og Eng til Vandets Afledning og en med stor Arbejde og Bekostning anlagt Sødige ved Aaen for at udholde Markens Oversvømmelse i Sommerens Tid af det saakaldte Ovenvand, som i utænelige Tider er bleven forsømt at holdes i Stand og altsaa nu til ingen Nytte; i lige Maade finder man, at alle Byens Enge, høje og lave, har i de ældste Tider været pløjede efterhaanden for at yde Korn, som de endnu kendelige Furer imellem hver Eng kan udvise, hvilket nuomstunder umuligt kan efterfølges med Nytte i de lave Enge af Frygt for Oversvømmelse af Havet, som efter al Anseelse er os nuomstunder langt nærmere end i for-dum Dage og har, formodentlig formedelst den skete Inddigning i Marsklandene sønden for os, en stærkere Magt at indbryde paa vore Grænser end i gamle Dage, ligesom det og aarlig endnu borttager anselige Stykker af Sognets Grund og Ejendom og altsaa derved kommer os nærmere og nærmere.

Men det, som allermest i vore Tider har hindret Agerdyrkningens rette Fremgang og Beboernes Opkomst her i Sognet, har dels ligesom andensteds været Mangel af Videnskab i den nye forbedrende Agerdyrkningsmaade, hvis gamle og efter nuværende Tider og Omstændigheder ilde grundede Maksimer og Regler man i lang Tid ligesom har gjort sig en Samvittighed af at overtræde, — dels det skadelige Fællesskab i Landvæsenet, ej alene Fællesskab imellem Byer og Byer, Lodsejere i en og samme By, men især imellem hver Bys Beboere selv indbyrdes, hvorved den ene her som andensteds har hindret den anden at forbedre sin Grund efter Ønske og at føre sig sin Ejendom til saa virkelig og fuldkommen Nytte som ske kunde og burde. Følgerne af dette Onde vare ved min Ankomst til Embedet og Præstegaarden, som har en temmelig stor og betydelig Avling efter Grundens

Etendue at regne, saa kendelige og skadelige tillige, at jeg ikke længe derefter begyndte at indse den rette og egentlige Grund dertil, som ligger i forbeholdte fordærvelige Fællesskab, og endskøndt det da syntes plat umuligt og i det mindste uden Eksempel i Danmark at tentere nogen almindelig Forandring herudi for saa stor en By som Vilslev, arbejdede jeg dog straks paa dette store Værk af alle Kræfter og søgte først at overtale Bønderne til at sætte en liden Prøve paa saadan Fællesskabs Afskaffelse ved at udskifte med fælles Minde en liden norden for Byen beliggende Kær, Nørre Kær kaldet, en Ejendom, som hidindtil alene havde været brugt til fælles Græsning og Soddegravning uden mindste betydelig Nytte for Byen, — hvormed jeg endelig ved Hjælp af Herskabet, som gerne ønskede al den Forbedring, som kunde ske uden Tvang ved Bøndernes frivillige Drift, trængte igennem i Aaret 1757 saaledes, at samme Kær blev opmaalt og skiftet imellem Beboerne, hvoraf enhver fik sin tilkommende Andel paa et Sted, som efter mit eget foregaaende Eksempel straks blev udgravet i Fenner paa holsteinsk Maade; og da Bymændene, som i Begyndelsen gik mere langsom frem med Jordens Opdyrkning end som jeg selv for at afvarte Udfaldet, omsider saa det prægtige Korn og Græs derefter, som over al deres Formodning formedelst en god Behandling det ene Aar efter det andet blev avlet i Præstegaardens indhegnede Andel, høstede de siden efter selv lige Frugter efter lige Behandling og vare derved vel fornøjede skøndt uden at tænke paa videre Fremgang; men som min egen hemmelige Absigt hermed var langt større, end jeg da lod eller turde lade mig mærke for Bønderne uden alene for Herskabet selv, ansaa og brugte jeg alene denne liden Udskiftning som en Prøveklud til at vise dem den øjensynlige Nytte af deslige Forandring og derved at indsætte ligesom en Braad i

deres Gemytter, der skulde stimulere dem til med Tiden at forlange og foretage større Ting af samme Art; dog gik jeg herved i Begyndelsen piano til Værks vel vidende, at deslige Foretagelser ikke lader sig forcere tout d'un coup. Til al Lykke udkom de kongl. Forordninger i Aaret 1758 og 1759 om Fællesskabets Afskaffelse for Sællands og Fyns Stifter; disse gave mig noget Haab om at reussere engang med mit saa længe forehafte store dessein her i Byen Vilslev; men som bemeldte Forordninger alene angik bemeldte tvende Provincier, tog jeg i Begyndelsen af Aaret 1760 deraf Anledning til at opsætte og paa vedkommende Steder at indsende en liden Afhandling under Navn af Anonymus for dermed at oplyse og bevise, hvorledes Fællesskabets Afskaffelse i Landvæsenet ikke mindre var tjenlig og tillige gørlig i Provincien Jylland end i Fyn og Sælland; samme blev værdiset at udkomme i Trykken Aaret efter i Danmarks og Norges oekonomiske Magasins 5. Bind under Nr. 14 og uden Tvivl kontribuerede noget til, at det første for paafølgende Aar 1762 efter kongl. Befaling i samme Bind fremsatte økonomiske Problema var af saadan Indhold: Hvilke ere de største Forhindringer, som lægges ivejen for Fællesskabs Afskaffelse i Landgodset? og ved hvilke Midler kunde samme rettest og vissest overvindes uden vedkommendes Fornærmelse?

Jeg, som nu saaledes en Gang havde sat Pen til Papir for at skrive i denne Materie, ansaa mig ligesom forbunden til at kontinuere dermed efter saadan given Vink af Publico, hvilken jeg saa meget des hellere adlydede, siden det tillige sigtede til at fremme min egen Interesse og havende Absigt, — indsendte derfor sidst i samme Aar en ny og mere fuldstændig Afhandling om samme Materie, indrettet efter foreskrevne Problema med Underskrift af det Bogstav L, hvilke mine ringe Tanker

havde den Lykke i næst følgende Aar 1762 ej alene at værdiges Trykken i Magasinet 6. Bind, men endog at krones med den største Pris, bestaaende i en Guldmedalje. Slig Ærestegn og Belønning opmuntrede mig saa meget des mere til at forene Theorien med Praksis og at iværksætte Sagen selv udi denne store By, hvor jeg selv bor, til Eksempel for mine Naboer og øvrige Landsmænd, især mine Embedsbrødre paa Landet, som gemenlig lider den største Skade og Fornærmelse under Fællesskabet i Landvæsenet, hvoraf dog mange af en ilde grundet Prejudice ofte søger langt mere at hindre end at befordre dets Afskaffelse og altsaa derved staar sig selv i Lyset. Dette lykkedes endelig efter adskillige tagne Detours og Maasregler samt mange mellemkommende og dog tilsidst overvundne Vanskeligheder saaledes, at højædle og velb. Fru Oberstløjtnantinde Gersdorf til Kærgaard, en Dame af ikke mindre Forsigtighed end Forstand, for tvende Aar siden resolverede til efter de fleste Bønders egen Begæring ifølge den i Aaret 1760 emanerede kongl. Forordning om Fællesskabets Ophævelse i Jylland og i Anledning af en dertil af mig udkastet Plan, at foretage en General-Udskiftning her i Vilslev By, hvoraf hun selv er eneste Ejer, undtagen en Halvgaard, tilhørende Domkirken i Ribe, hvis Beboere og høje Øvrighed ikke mindre dertil var villig end som hun selv. Samme Udskiftning blev foretaget i Foraaret 1764 og fuldendt i Foraaret 1766, ved hvilket store Værk hendes paa Gaarden værende Fuldmægtig, Hr. Hans Smidt, har vist en utrættelig Flid og Nidkærhed fra først til sidst og derved gjort sit Navn udødeligt i Vilslev By, en Udskiftning, hvis Lige ikke for nærværende Tid skal findes i Danmark udi saa stor en By som denne og af saadan Beskaffenhed, efterdi alle Bøndergaardene, 28 i Tallet, Kærgaard tilhørende, som hidindtil havde været af ganske ulige Størrelse, bleve nu

efter denne Forandring ej alene gjorde lige i Hartkorn, Hovning og Landgilde og hver Gaard altsaa derved har faaet en vel proportioneret Størrelse af 6 Tdr. Hartkorn og lidet derover, istedenfor at nogle tilforn havde alt for meget, andre alt for lidet at drive, samt faaet en stor Lettelse i Hovningens Arbejde, som nu falder dem langt mindre besværlig end forhen og fast til ingen Byrde, siden de alle derudi ere lige delagtige med hverandre, istedenfor at mange tilforn vare hovfri, — men de ere nu tillige desforuden blevne saaledes separerede fra hverandre i Mark og Eng, at enhver haver sin fraskilte Ejendom paa samlede Steder for sig selv, baade udi hver Indtægte i Kornmarken, hvor man tilforn havde 8, 10 a 12 Stykker Agre i hver Mark hist og her adspredte, saa og i al Engbunden, hvor enhver Beboer forhen havde over 60 Stykker, men ere derimod nu inddelte i 4 a 5 store Hovedstykker, som enhver efter eget Behag nu kan indhegne, avle og bruge, ligesom han selv lyster uden derudi at hindres eller opholdes af sine Naboer.

Ved denne Forandring og Foranstaltning er vunden en ugemen Fordel, som allerede kendelig kan mærkes, men bedre vil kendes i Eftertiden, nogle Hundrede Tønder Land gjort brugelig ved Grøfter og Indfenning til Græs og Korn, som tilforn fast var uden Nytte, den forhen fra Foraaret til Vinteren fast daglige Samling af Bønderne paa Byens Gadestævne og derved her ligesom andensteds følgende Uorden og Tidsspilde ganske afskaffet og bortfalden af sig selv, efterdi enhver har Frihed til at pløje, saa, slaa, høste og hjemføre sit Hø og Korn, naar han selv lyster, istedenfor at de alle tilforn vare bundne og forbundne til at følge med hverandre.

Denne øjensynlige Nytte og Haabet til de gode Frugter, som end mere i Fremtiden deraf kan høstes, har saaledes sat alle endogsaa de i Begyndelsen uvillige og

søvnagtige Beboere udi Bevægelse og deres Hænder i Arbejde med Grøftning og Indhegninger efter mit eget Eksempel, som selv gemenlig alle Vegne har været deres Formand, at der paa en Tid af tvende Aar er gjort fast utrolige Ting til Landeriernes Forbedring og et Arbejde allerede bragt tilveje, dels ved Beboerne selv og deres Tjenestefolk, dels ved fremmede Daglønnere for rede Penge, som ikke kunde gøres for tusinde Daler, om det skulde betales med Penge, hvormed der endnu bestandig kontinueres, saa vidt den øvrige Avlings Drift vil tillade, fra den første Tid af, at Jorden aabnes om Foraaret, indtil den sildige Vinter. Og er det saa meget mere at undres over, at Beboerne har kunnet afstedkomme saa stort Arbejde og Bekostning, da de i Aaret 1763 led utrolig Skade af Fæsygdommen ligesom tilforn i Aarene 1745, 1748 og 1755, et stort Bevis paa, hvad Lyst og Haab til Frem[gang] kan næres hos Almuen, naar de anføres paa den rette Maade.

Denne mærkelige Tildragelse har jeg ikke villet efterlade at anføre omstændelig og fra Grunden af til Efterretning for den efterfølgende Slægt, som deraf kan se, hvorledes samme er tilgaaet, en Tildragelse, som kan passere for en af de vigtigste økonomiske Forandringer, der i nogle Secula er gaaet for sig i Vilslev By og alt-saa ligesom udgør en ny Periodus sammesteds.

Ved saadan Lejlighed har Præstegaarden tillige efter sin Andel erholdt sin Part i Mark og Eng, udskiftet for sig selv paa visse Steder, ligesom Bønderne, alt efter nøjeste Granskning i Henseende til Grundens Ulighed og derpaa følgende Lodkastning for at undgaa al Mistanke om Fornærmelse, hvilket vigtige og vidtløftige Arbejde ej alene har kostet mig et stort Arbejde, men for-aarsager mig desuden store Bekostninger, som i mange Aar vil vedvare, for at affenne, indhegne og forbedre

alle Præstegaardens vidtløftige tilmaalte Ejendomme, mere til mine Efterkommeres Bedste, som deraf kan høste de største Frugter i Fremtiden, end til min egen, som dog alene haver Byrden og Bekostningen, en Bekostning, som ikke kan bestrides med nogle Hundrede Rigsdaler, hvorudi det altsaa var billigt, at de i sin Tid burde tage nogen Del, hvilket er en Sag, som jeg herefter vil indstille til vedkommende høje og allerhøjeste Øvrigheds vise og retfærdige Decision.

Hvad Mineralia betræffer, da er det mærkværdigste, som deraf hidindtil har været at opdage, et Slags Sten, som paa visse Steder i de lave Marker og sumpige Moser ligger et Kvarter eller en halv Alen under Jordens Overflade og lader sig med maadelig Umage oparbejde og adskille udi mindre Dele for at føres af Vejen, hvor de falder hinderlige for Ploven og Spaden. Samme Slags Sten har i forrige Tider udi temmelig stor Mængde fremfor nuomstunder været at finde i en Kær, Hillerup By tilhørende, hvis Beboere i Mangel af Kampesten, som de ellers maatte føre fra andre Sogne langt borte, har betjent sig af denne Stenmaterie, som de gemenlig kalder Gravel, for deraf at opføre Stendiger ved deres Huse og Haver uden at vide, hvad det egentlig var. Jeg som endelig betragtede disse Stene noget nøjere i Anledning af deres usædvanlige Farve og Beskaffenhed, da de alle ere dels af mørkegraa dels okkeragtig Kulør, porøse og blandede med anden fremmed Materie, befandt endelig ved nøjere Undersøgning, at det er den saakaldede Jernsten, eller, som det kaldes i Norge, Jernmyr, og har især en nøje Lighed med den Jernstens Natur og Lage, som man læser i de hamburgske fysikalske Belust: at findes i Zedenich i Ukernack udi de kongl. preussiske Lande, hvor derfor et skønt Jernværk er anlagt og derudi mange tusinde Bomber og Granater aarlig bliver

støbte af samme Materie. Imidlertid findes den vel næppe udi saadan Mængde her i Egnen, at det nogensinde skulde kunne betale sig at anlægge en saadan Fabrik.

Dette er alt det mærkværdige, som i Anledning af den foreskrevne Plan i Henseende til Vilslev og Hundstrup Sogne har kunnet opsamles og indberettes af

Vilslev Præstegaard,
d. 30. Decbr. 1766.

K. Lang,
p. l.

Tillæg.

Udi Vilslev Sogn alene findes en Aa, Kongeaaen kaldet, som gør Skilsmisse mellem Søndre- og Nørrejylland, gaar midt igennem Sognet fra øster til vester, hvor den har sit Udløb i Havet. Over samme er ingen Bro eller Passage, siden det er Toldskællen, og Passagen derfor alene bør ske over Gredstedbro for Toldsvig at forebygge; dog har Præsterne her ved Stedet af Arilds Tid ubehindret haft fri Passage over Aaen i Nødsfald saa ofte, som de paa Embeds Vegne har haft noget at forrette i de Byer, som ligger paa den søndre Side. I lige Maade har af Arilds Tid en Gangspang været anlagt over Aaen her ved Vilslev By, som Sognefolkene paa den søndre Side af Aaen holder vedlige og betjener sig af, naar de gaar til og fra Kirken. Desforuden har og altid været Bro over Strømmen ved Jedsted Mølle aller østerst her i Sognet, dog til Brug for ingen uden dem alene, som kører til og fra Møllen, hvormed den i Jedsted By boende Toldskæls Kontrollør kan have vedbørlig Opsigt.

I den halve Del af Vilslev Sogn, som ligger paa

den søndre Side af Kongeaaen, findes ingen Skole eller Skolefundats, efterdi Jedsted og Hillerup Byer ligger udi det slesvigske, hvor ingen saadan Indretning findes, hvorfor Bønderne paa egen Haand lejer sig en Skolemester for at læse for deres samtlige Børn om Vinteren, — hvilke gemenlig glemmer det igen om Sommeren, hvad de har lært om Vinteren. Udi den øvrige halve Del af Sognet, som er Vilslev By, blev et Skolehus først oprettet og bygt i Aaret 1742 i Anledning af de paa samme Tid gjorde kgl. Anordninger til Skolevæsenets Forbedring i Danmark efter en i Forvejen af Husbonden Hr. Oberstltn. v. Gersdorf oprettet Skolefundats, approberet af Stiftets høje Øvrighed d. 6. Decbr. 1741. I Følge samme Fundats skal Degnen holde Skole Vinter og Sommer imod at nyde aarlig 6 Rdr. i Penge samt 2 Skilling ugentlig af hvert Barn, som regner og skriver, foruden Introduktionspenge, samt aarlig Græsning til en Ko og 2 Faar og 22 Læs Klyne til Ildebrændsel.

Udi Hunderup Sogn er intet Skolehus formedelst Sognets Ringhed, men Beboerne selv antager og holder en Person om Vinteren snart i en og snart i en anden By for at lære deres Børn at læse.

Kærgaards største Herlighed bestaar i de skønne Mærskenge, som den Tid efter anden har bekommet, mest fra Vilslev og Darum Byer, dels ved Mageskifte, dels ved andre Lejligheder. Desforuden bliver Gaarden i disse sidste Tider mærkelig forbedret ved at udskære Vandet af en stor Mølledam og indfenne samme tilligemed mange flere nedrige og forhen ubrugelige Grunde til Kornsæd, hvorudi alene kan saas over hundrede Tønder Korn, og derefter ventes langt bedre Græsning og Høavling, end som Gaarden hidindtil har haft.

I mine egne Tider forefaldt i Aaret 1764 en Disput imellem Herskabet paa Kærgaard og mig i Anledning af

den da foretagne almindelige Udskiftning i Byen til Fællesskabets Afskaffelse i Ager og i Eng, som lettelig kunde have bleven af stor Vidtløftighed, efterdi Herskabet paastod paa sin Side med god Grund, at Præstegaarden skulde have sin Andel i Ager og Eng udmaalt paa de Steder, som den ved Lodkastningen tilfaldt, enten efter sit Hartkorn, som den er ansat for udi Matriklen, eller og efter det samme Maal, som dens gamle Ager- og Engstykker maatte indeholde, af hvilken Delingsmaade den første befandtes af mig ved nøjere Udregning at ville blive Præstegaarden til Skade, hvilken ikke da vilde faa samme Grund, som den før havde haft, og den sidste til ikke mindre Skade, efterdi megen Grund baade for og efter sidste Landmaaling var bleven Præstegaarden af Bønderne frapløjet i Marken og ved Delenes Fornyelse fravendt i Engbunden, saa at den øvrige overblevne Del ved Opmaaling ikke kunde have beløbet sig til saa stor et Kvantum, hvormed Præstegaarden kunde være tjent.

Jeg derimod paastod paa min Side, at Præstegaardens Ejendomme skulde deles efter Skaar, en gammel Inddelingsmaade, som bevislig har fra de gamle og aller ældste Tider været brugelig her i Byen saavel som udi hele Sognet, hvorefter enhver Gaard har haft sin visse Bredde af Skaar, hver Skaar beregnet til 3 Alen, i alle Stykker af Ager og Eng, ihvor de findes, hvorefter Gaardene selv havde deres Navn af 3 Skaar Gaarde, 4 Skaar Gaarde etc. og Præstegaarden selv en 12 Skaar Gaard, ligesom ogsaa alle dens Ager og Engstykker i gamle Tider har haft 12 Skaars Bredde, i hvor de end fandtes. Følgelig var min Paastand denne, at siden Byen, Domkirkens Gaard uberegnet, stod efter denne gamle Inddelingsmaade for $120\frac{1}{2}$ Skaar og Præstegaarden deriblandt for 12 Skaar, skulde den consequenter tilmaales en $10\frac{1}{24}$ Del af Byens Grund, hvorved den vilde have vundet noget mere Grund,

end som den før har haft, ligesom den efter den af Herskabet proponerede Delingsmaade vilde have faaet mindre. Endelig blev denne Tvistighed saaledes efter Billighed bilagt, at Præstegaarden hverken skulde have sin Andel udmaalt efter Hartkorn eller sin gamle Grunds nærværende Indhold ej heller efter Skaar, men derimod blev truffen et Medium, at som Byen skulde bestaa af 28 Gaardmænd foruden Præstegaarden, saa skulde dens Grunde allevegne deles i 31 lige Dele, hvoraf hver Gaard skulde have 1 og Præstegaarden 3, følgelig $\frac{3}{31}$ Del af Byens ganske Grund, hvorved den vel fik noget mindre end som efter sine Skaar, men derimod mere end som efter Hartkorn eller sine gamle Grundes Indhold, og blev altsaa i alle Maade uforværret foruden den Lettelse, som Delingen selv derved erholdte uden at foraarsage altfor mange vidtløftige Udregninger.

Siden efter i Aaret 1765 vaagnede en anden Tvistighed i Henseende til Bols- og Husfolkene i Byen; thi som disse altid havde haft nogen Græsning til deres Kreaturer i Byens fælles Mark, førend Udskiftningen skete, endskønt de selv ingen Grund havde i Marken, altsaa paastod Herskabet ved Jorddelingens Slutning, at Præstegaarden tillige med de øvrige Gaardmænd skulde give dem en Ækvivalent for saadan deres gamle Græsning i nogle Stykker hist og her ubrugelige og endnu uskiftede Jorde ved Byen. Jeg derimod paa min Side ansaa det ikke for billigt, at Præstegaarden hertil skulde kontribuere, dels fordi at saadan Smaafolkens Græsning ikke var en Rettighed, men alene havde været en Bevilling, dels fordi Præstegaarden egentlig at sige aldrig havde forundt Smaafolkene nogen Græsning, som kunde give dem Anledning til Hævd; thi omendskønt at Smaafolkens Creature vel om Sommeren havde gaaet lige saa vel paa Præstegaardens som de øvrige Gaardmænds Græs

i nogle Hundrede Aar, saa længe Græsmarken laa i Fællig, saa havde Herskabet derimod indemniseret Præstegaarden paa saadan Maade, som af gamle Papirer og Byens Videbreve kunde ses, at den altid maatte holde saa mange Creature paa Byens Græsning, som den vilde, imod at alle øvrige Gaardmænd vare forbundne til et vist Antal, som de ikke maatte overskride for ej at forsmaa [?] Græsset. Endelig blev Sagen bilagt saaledes, at Præstegaarden vel afstod nogle smaa og hidindtil unyttige Stykker Jorde til Bols- og Husfolkene, men fik derimod nogle andre bekvemmere Stykker igen af Byens fælles Grund og blev altsaa skadesløs.

Kaldet kan i vore Tider egentlig ikke siges at have faact nogen Forbedring, men snarere Afgang, fornemmelig i Henseende til Præstens Aksidense med Kirkekøns Indløsning; thi i Steden for at disse i forrige Tider brugte stor Følgeskab, som alle ofrede med dem paa Alteret, lod min næstsidste Formand, afgangne Hr. Christen Barkman, sig, jeg ved ikke af hvad Grund, af en og anden velhavende Beboere i Sognene i Begyndelsen overtale til at give sin Samtykke til Følgeskabets Afskaffelse for at spare dem den derpaa gaaende Omkostning, og derimod at antage en skikkelig Dusør af Kirkekøns selv og en eneste Kone, som skulde følge hende, som blev ham leveret efter Indløsningen i Kirkedøren af dem begge uden at ofres paa Alteret; og som de øvrige Beboere snart fandt Smag i samme Forordning og gjorde Præsten gode Løfter om fuldkommen Skadesløsholdelse, blev det tilsidst til en almindelig Skik og Maner i begge Sognene, længe før min Ankomst til Kaldet, hvorfore jeg maatte nødes til at følge Strømmen for ej at støde Menighederne og give dem Anledning til Mistanke om et egensindigt og gerrigt Væsen; men jeg har siden til min temmelige Skade befundet, at de fleste Tid efter anden har for-

mindsket deres Gaver ved Konernes Kirkegang og at i Steden for, at Præsten i Begyndelsen fik 2 Rd. af de fleste Gaardmænds Koner i Vilslev Sogn foruden 24 Skilling til 2 Mark af den, som fulgte hende, faar han nu gemenlig ikke mere end 1 Rd. og 2 Mark og vel undertiden mindre af de fleste Gaardmænds Kirkekoner, og dersom dette saaledes videre med Tiden skulde formindskes, vilde det ikke blive liden Afgang i de aarlige Indkomster.

Udi Hunderup Sogn giver Gaardmændenes Koner gemenlig ej mere end 1 Rd., foruden den, som følger hende; Bolshusfolkenes Koner i Vilslev Sogn fra 4 til 6 Mark, i Hunderup Sogn gemenlig 4 Mark; men der har vel ogsaa været de i mine Tider, som pr. caprice har givet mig 24 β Skilling alene, hvormed jeg maatte lade mig nøje.

Af mine Formænd vides ingen Skrifter at være udgivne, som ved Trykken ere blevne bekendtgjorte. Jeg selv har alene i Anledning af afgangne Hr. Prokancelerer Pontoppidans mig givne Opmuntring og Befaling forfattet og indsendt 1. en liden Afhandling om Stutterierne i Danmark. 2. en ditto angaaende Forslag, grundet paa Forfarenhed til onde Urter saa vel som andet Ukrudt at fordrive samt Sædekornet at forbedre, hvilke begge ere komne i Trykken udi »Danmark og Norges Oecon. Magazin«s 3die Bind under Nr. 24 et 25. 3. en ditto angaaende Muligheden og Nyttens af Fællesskabs Ophævelse hos Landmanden udi Jylland lige saa vel som i Sælland og Fyen, samt Forslag, hvorledes samme efter Formening bedst kan i Værk sættes, som er værdiget Trykken i Magasinets 5te Bind Nr. 14. 4. en ditto i Anledning af det fremsatte Problema angaaende de største Forhindringer for Fællesskabs Afskaffelse i Landgodset og

ved hvilke Midler samme bedst og vissest kan overvindes uden vedkommendes Fornærmelse, — som er ved Trykken bekendtgjort i bemeldte Magasins 6te Bind Nr. 7. 5. en ditto angaaende det fremsatte Problema: hvilket tjener mest til Flittigheds Opmuntring i et Land, enten, at Levnedsmidlerne ere i en maadelig høj eller og i en meget lav Pris? — som udkom i Trykken udi Magasinets 7de Bind. 6. en ditto angaaende Tanker om Testamenter i Anledning af det derom opgivne Problema, som udkom i Trykken i Magasinets 8de og sidste Bind Nr. 3; hvilke 3 sidste Prisskrifter havde den Lykke i 3 efter hinanden paafølgende Aaringer at krones hver med en kongl. Medalje, det første i Aaret 1762 med en Guldmedalje, det andet i Aaret 1763 med en Sølvmedalje, det tredie og sidste i Aaret 1764 med en Guldmedalje.

Vilslev Præstegaard,
d. 12. Februar 1768.

Knud Lang.
